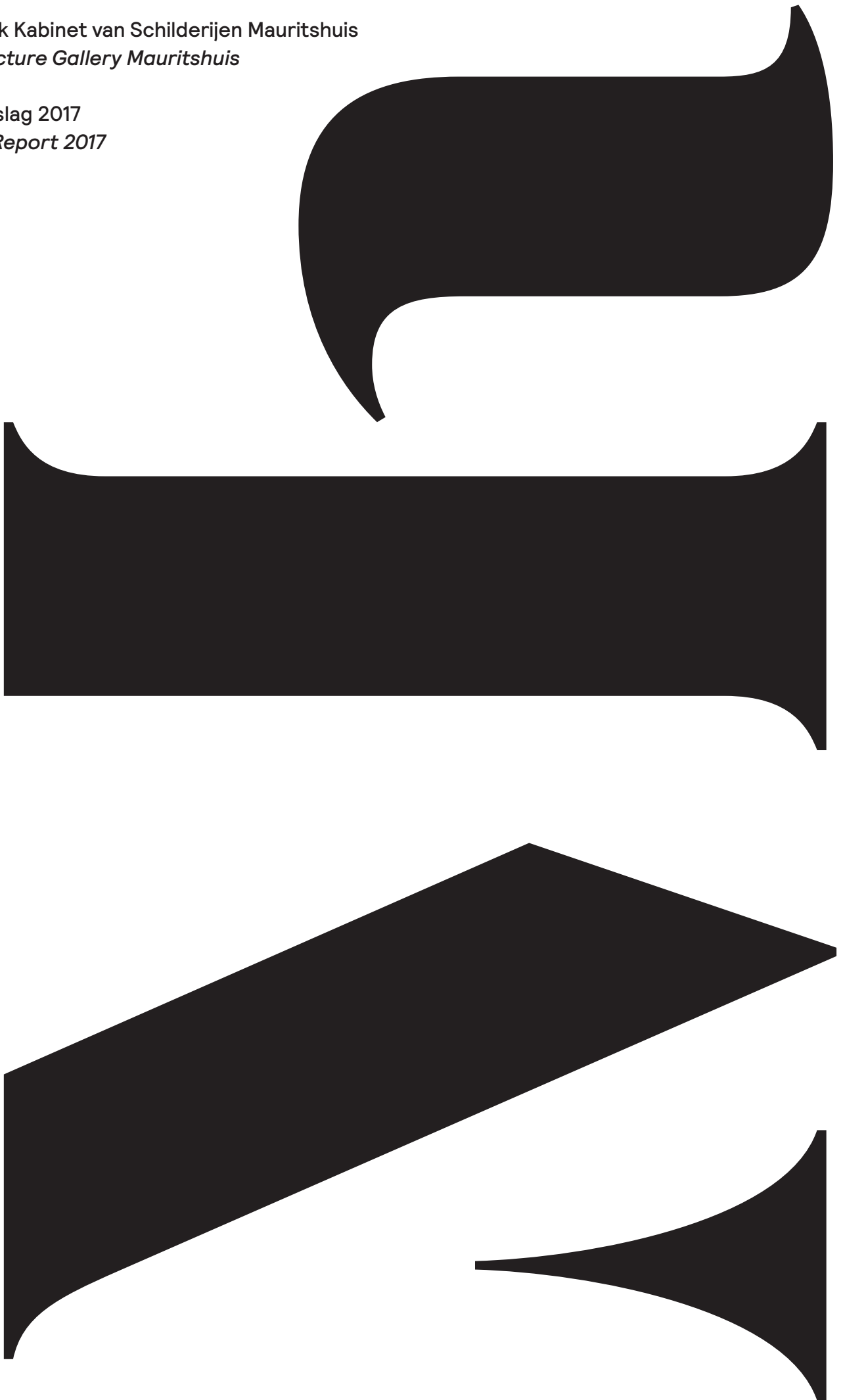

Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis
Royal Picture Gallery Mauritshuis

Jaarverslag 2017
Annual Report 2017

Missie:

*In ons huis delen wij het beste van de Nederlandse
schilderkunst uit de Gouden Eeuw.*

Bezoekadres Mauritshuis en kantoren:

Plein 29
2511 CS Den Haag

Postadres:

Postbus 536
2501 CM Den Haag

mail@mauritshuis.nl
mauritshuis.nl

Jaarverslag 2017
Koninklijk Kabinet van
Schilderijen Mauritshuis
Galerij Prins Willem V

Subsidiënt

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Partners

BankGiroLoterij

NN Group

Royal Dutch Shell

Tentoonstellingssponsors

Nationale-Nederlanden, onderdeel van NN Group

ABN AMRO Bank

Confrérie Pictura

ABN AMRO Bank

AEGON

Aon

BMW Group Nederland

Damen Shipyards

Deloitte

Hago, onderdeel Vebego

IBM

ING

NN Group

Royal Dutch Shell

Scarabee Security Group

Siemens Nederland

Unilever

Steunstichtingen

Stichting Vrienden van het Mauritshuis

Stichting de Johan Maurits Compagnie

American Friends of the Mauritshuis

Dutch Masters Foundation

Particuliere begunstigers

Nalatenschap de heer en mevrouw Jacques Schoufour-Martin

Ernst Nijkerk Fonds

De heer Gerard van Meurs

Legaat de heer G.A. den Hartog

De heer C.J. Kroese

De heer en mevrouw R.G. Hollamby

Bijdragen van fondsen

Prins Bernhard Cultuurfonds

Stichting Zabawas

Stichting dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds

En zij die anoniem willen blijven

Inhoud

4	Voorwoord Raad van Toezicht
5	Voorwoord Directie
7	Jaarverslag 2017
8	Tentoonstellingen
9	Onderzoek en collectiebeheer
13	Prijzen en nominaties
13	Personeel en organisatie
14	Bruikleenoverzicht
17	Speciale projecten - Educatie
18	Speciale projecten - Marketing
19	Verkort financieel verslag
27	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant
28	Programma 2018-2019
28	Colofon

For the English Annual Report please see pp. 32-58

Voorwoord

Raad van Toezicht

Alexander R. Wynaendts, *Voorzitter*
 Willem L.J. Bröcker, *Penningmeester*
 Lokke E.M.L. Moerel, *Secretaris*
 Quinten B.L.M. Dreesmann
 Ila Kasem (vanaf 15 september)
 Manfred S. Sellink
 Titia M. Vellenga

De Raad van Toezicht is bijzonder tevreden met een uitstekend jaar voor het Mauritshuis. Het bezoekersaantal steeg, al werden er twee in plaats van de gebruikelijke drie grote tentoonstellingen georganiseerd. Diverse extra presentaties en vernieuwende marketinginitiatieven trokken meer publiek dan in het vorige jaar. Het Mauritshuis ontving in 2017 ruim 417.000 bezoekers en daarnaast bezochten meer dan 29.000 mensen de Galerij Prins Willem V. Hiermee overtrof het museum haar doel.

Het Mauritshuis heeft zijn sterke financiële positie behouden tijdens het verslagjaar. Het jaar wordt weliswaar afgesloten met een negatief resultaat van € 217.900, maar dit wordt veroorzaakt door een incidenteel effect. Door de uitvoering van de Tweede Kamer motie Van Veen dient een deel van het bestemmingsfonds OCW over de periode 2013-2016 terug te worden betaald. Wanneer deze betaling van € 262.700 buiten beschouwing wordt gelaten, sluit het Mauritshuis het jaar 2017 positief af met een operationeel resultaat van € 44.800.

De directie heeft een fors aantal nieuwe projecten opgestart (zie pagina's 17-18), maar waakte er tegelijkertijd voor om binnen het budget te blijven. Het Mauritshuis kan er financieel dan wel goed voorstaan, maar moet waakzaam blijven. Het blijft een uitdaging om grootschalige bedrijfssponsoring aan te trekken, vooral voor tentoonstellingen en er is slechts beperkt ruimte voor groei op het gebied van donaties van particulieren. Het museum zal zich uiteraard inspannen om de huidige partners, sponsors en donateurs aan zich te blijven binden.

De steun van drie partners – Shell Nederland, NN Group en de BankGiro Loterij – is cruciaal voor de toekomst op de lange termijn van het museum. Shell heeft als *Partner in Science* de samenwerking met het Mauritshuis een onmisbare bijdrage geleverd en de steun van NN Group heeft het aantrekken van een breder publiek een flinke impuls gegeven. Shell en NN Group hebben verder substantiële bijdragen geleverd om de tijdelijke tentoonstellingen te realiseren. De BankGiro Loterij is inmiddels onmisbaar voor de aankoop van kunstwerken en om het belang hiervan te onderstrepen werd door het Mauritshuis het initiatief genomen voor een speciale reizende tentoonstelling, *Tien Topstukken on Tour*, die door koningin Máxima in het Mauritshuis werd geopend (zie pp. 5-6).

Vele andere organisaties en personen hebben het afgelopen jaar weer essentiële steun aan het Mauritshuis gegeven. De financiële bijdragen van de businessclub Confrérie Pictura en de vriendenstichtingen – de Johan Maurits Compagnie, Vrienden van het Mauritshuis, American Friends of the Mauritshuis en de Dutch Masters Foundation – bleven van onschatbare waarde. De Vrienden van het Mauritshuis hebben actie ondernomen om nieuwe donateurs aan te trekken. Ook hebben een aantal belangrijke legaten eraan bijgedragen

dat het museum zijn doelen kon bereiken. De Raad is alle zakelijke en particuliere begunstigers bijzonder dankbaar en hoopt hen tot blijvende steun te kunnen enthousiasmeren.

Tijdens het verslagjaar is de Raad vier keer bijeengekomen, op 28 maart, 13 juni, 15 september en 8 december. De meest besproken onderwerpen waren ontwikkelingen in de financiële situatie, het beleid op het gebied van aanwinsten en tentoonstellingen en de manier waarop het museum kan deelnemen in het debat rond bredere sociale kwesties, zoals de positie van Johan Maurits van Nassau-Siegen in het kader van de koloniale geschiedenis. Tevens is de samenstelling van de Raad van Toezicht en het functioneren van de directie besproken.

Er hebben zich een paar belangrijke wijzigingen in de Raad voorgedaan en dat loopt nog door in 2018. Ila Kasem, Managing Partner bij Van de Bunt Adviseurs, trad in september toe en zal de Raad versterken op het gebied van strategie en diversiteit. Quinten Dreesmann moest helaas vaststellen dat zijn andere werkzaamheden hem beletten voldoende tijd aan het werk in de Raad te besteden en besloot aan het einde van zijn eerste termijn af te treden. De Raad is hem zeer erkentelijk voor zijn waardevolle advies en begeleiding. Voor Willem Bröcker liep de termijn als penningmeester af op 17 maart 2018; wel heeft hij dit financieel verslag nog begeleid. We zijn hem buitengewoon dankbaar voor alle tijd die hij aan het toezien op de financiële gezondheid van het museum heeft besteed, met name in de hectische periode van het bouwproject. Hij zal worden opgevolgd door Rob Lelieveld, lid Raad van Bestuur bij EY Nederland. Met zijn ervaring als accountant zal Lelieveld een belangrijke rol spelen in het behouden van onze sterke financiële positie. Ten slotte heeft Alex Wynaendts, voorzitter sinds 31 december 2010, de Raad eind maart 2018 verlaten. Tijdens zijn voorzitterschap heeft het Mauritshuis de succesvolle renovatie en uitbreiding van het museum volbracht, belangwekkende schilderijen verworven en een innovatief tentoonstellingsprogramma opgezet, die allemaal een uitstekende basis voor de toekomst betekenen. We zijn hem buitengewoon dankbaar voor zijn grote en jarenlange bijdrage aan het museum en zijn tegelijkertijd verheugd dat de huidige secretaris Lokke Moerel de taak van voorzitter per 1 april 2018 over zal nemen. De leden van de Raad bedanken degenen die afscheid nemen voor hun inzet en expertise, die essentieel zijn geweest voor het welslagen van het museum in de afgelopen jaren.

De Raad wil ook haar oprechte dank uitspreken aan allen die in 2017 met en voor het Mauritshuis hebben gewerkt. Het deed ons plezier te zien hoe Sander Uitdenbogaard, die begin 2017 als zakelijk directeur aantrad, een vliegende start maakte en al meteen een positieve invloed op de organisatie kon uitoefenen. Zoals altijd hebben de medewerkers van het museum en de vele vrijwilligers zich onvermoeibaar ingespannen voor de instandhouding van de hoge standaard in alles wat het Mauritshuis doet en blijven zij ons en het publiek met innovatieve en originele projecten verrassen. We kijken verwachtingsvol uit naar nieuwe ontwikkelingen in het komende jaar.

Voorwoord

Directie

Emilie Gordenker, *Directeur*
Sander M. Uitdenbogaard, *Zakelijk directeur*

Dit jaar is het Mauritshuis zich blijven ontwikkelen, niet alleen als een plek om een van de beste collecties schilderijen uit de Gouden Eeuw in een ongeëvenaarde omgeving te zien, maar ook als een museum dat bestaande en nieuwe bezoekers een warm welkom heet, wetenschappelijk onderzoek verricht en vernieuwing zoekt. In 2017 hebben we in de Royal Dutch Shell Vleugel twee grote tentoonstellingen gepresenteerd, in plaats van de gebruikelijke drie. Toch is het bezoek toegenomen en hebben we onze doelstellingen voorbijgestreefd. Dit succes was deels te danken aan verschillende speciale presentaties alsook aan inventieve marketinginitiatieven en publieksprogrammering.

Het tentoonstellingsprogramma ging dit jaar van start met een zeer originele expositie *Slow Food. Stillevenen uit de Gouden Eeuw*. Het Mauritshuis bedacht de term ‘maaltijdstilleven’ – een subgenre waarbij bereid eten op tafel is uitgesteld zonder figuren in de compositie – en toonde de ontwikkeling ervan in Holland en Vlaanderen van 1600 tot omstreeks 1640. Het maaltijdstilleven ontstond rond 1600 bij Antwerpse schilders als Clara Peeters en Osias Beert. Schilders in Haarlem, onder wie Floris van Dijck en Nicolaes Gillis, traden niet veel later in hun voetsporen. Stillevenen die rijk gedekte tafels vol appetijtelijke heerlijkheden en luxueus serviesgoed tonen, werden in de eerste decennia van de zeventiende eeuw steeds populairder. De tentoonstelling in het Mauritshuis bevatte 22 schilderijen uit de beginjaren van dit genre, de periode 1600-1640. Topstuk van de tentoonstelling was een meesterwerk dat het museum in 2012 heeft verworven, *Stilleven met kazen, amandelen en krakelingen* van Clara Peeters. We zijn dankbaar voor de bruiklenen die we konden tonen uit particuliere en openbare collecties, zoals de National Gallery of Art in Washington, het Rijksmuseum Amsterdam, het Ashmolean Museum in Oxford en alle werken van Peeters uit het Museo Nacional del Prado in Madrid. De wetenschappelijke essays in de catalogus hebben het maaltijdstilleven als begrip op de kaart gezet. In de tentoonstellingsperiode organiseerde het Mauritshuis een reeks kleinschalige festivals en andere op eten en drinken gerichte activiteiten, waardoor een nieuw publiek werd bereikt. De tentoonstelling werd mogelijk gemaakt door de steun van de Stichting Vrienden van het Mauritshuis, NN Group, Dutch Masters Foundation, de Turing Stichting en de BankGiro Loterij. De catalogus kon verschijnen dankzij royale bijdragen van de Stichting dr. Hendrik Muller’s Vaderlandsch Fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Vlaamse schilderijen, in het bijzonder die van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen, speelden in het najaar een hoofdrol in het Mauritshuis. Het Antwerpse museum is vanwege renovatie gesloten, wat het Mauritshuis een unieke gelegenheid gaf om in drie presentaties werk uit hun befaamde collectie te tonen. Het drieluik begon met *Steen & Jordaens: Zoals de ouden zongen...*, met twee voorstellingen van het gezegde ‘Zoals de ouden zongen, piepen de jongen’. Jan Steen’s grote schilderij uit onze eigen collectie werd gekoppeld aan een werk van Jacob Jordaens dat het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in bruikleen gaf. Het was een geweldige kans om deze twee

humorvolle werken te kunnen vergelijken en te laten zien hoe verschillende kunstenaars hetzelfde onderwerp elk op hun eigen manier hebben aangepakt.

Het tweede Vlaamse project was een omvangrijker tentoonstelling in de Royal Dutch Shell Vleugel: *Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700*. De portretschilderkunst bloeide in Vlaanderen in de jaren 1400-1700. Gedurende deze drie eeuwen lieten de adel en rijke burgers zich vereeuwigen door de beste Vlaamse kunstenaars van hun tijd. In het Mauritshuis konden we nu de ontwikkeling van de portretkunst tonen aan de hand van een keuze uit de beste Vlaamse portretten uit het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen, met onder andere belangrijke werken van Rogier van der Weyden, Hans Memling, Pieter Pourbus, Peter Paul Rubens en Anthonie van Dyck, aangevuld met enkele werken uit onze eigen collectie en een portret van Jacob Jordaens uit het Rijksmuseum. Het was bijzonder dat hierbij vrijwel alle geportretteerden konden worden geïdentificeerd, waardoor niet alleen de kunstenaars voor het voetlicht werden gebracht, maar ook de verhalen van de geportretteerden. Het markante portret van Abraham Grapheus door de in Antwerpen werkzame portretschilder Cornelis de Vos werd speciaal voor deze tentoonstelling gerestaureerd. De vormgeving van de tentoonstelling was zeer geslaagd en er kwam een begeleidende Nederlandstalige catalogus uit.

De laatste presentatie in het drieluik vond plaats in de Galerij Prins Willem V. *Antonello in de Galerij* presenteerde een ander werk uit het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen: *De Kruisiging van Christus* van Antonello da Messina (1430-1479). Deze Siciliaanse renaissancekunstenaar is in een aantal opzichten bijzonder, niet in het minst doordat hij inspiratie vond bij zijn Vlaamse tijdgenoten. Alle drie de presentaties – *Steen & Jordaens*, *Zuiderburen* en *Antonello* – waren niet mogelijk geweest zonder de ruimhartige medewerking van onze collega’s in Antwerpen, die we uitermate dankbaar zijn. *Steen & Jordaens* en *Zuiderburen* werden gesponsord door de Stichting Vrienden van het Mauritshuis, de BankGiro Loterij en een bijdrage uit de nalatenschap van G.A. den Hartog. *Antonello in de Galerij* kreeg steun van de Stichting de Johan Maurits Compagnie.

Dit najaar begon ook een ‘pop-up’-tentoonstelling met tien meesterwerken. *Tien Topstukken on Tour: Voor Nederland verworven dankzij de BankGiro Loterij* was een uitzonderlijke samenwerking tussen het Kröller-Müller Museum, het Van Goghmuseum, het Rijksmuseum Amsterdam en het Mauritshuis, waarin tien werken werden gepresenteerd van beroemde kunstenaars als Rembrandt, Appel, Steen, Monet en Picasso. Het waren allemaal belangrijke aankopen uit de periode 1999-2016 die konden worden gedaan dankzij de steun van de deelnemers aan de BankGiro Loterij en andere particulieren en stichtingen. *Tien Topstukken on Tour* was achtereenvolgens in zes Nederlandse musea steeds gedurende drie weken te bezichtigen. We zijn koningin Máxima zeer dankbaar dat zij de presentatie in het Mauritshuis op 4 oktober wilde openen. Daarna reisde deze naar het Fries Museum in Leeuwarden, TwentseWelle in het Rijksmuseum Twenthe in Enschede en vervolgens in 2018 naar het Van Abbemuseum in Eindhoven, het Kröller-Müller Museum in Otterlo en het Bonnefantenmuseum in Maastricht.

De bedoeling was deze grote aankopen met het hele land te delen, om hun waarde – niet alleen voor het eigen museum maar ook voor de collectie Nederland – duidelijk te maken en het belang van de BankGiro Loterij als culturele loterij te onderstrepen. Het is te danken aan de gulle steun van de deelnemers aan de BankGiro Loterij, evenals aan die van stichtingen zoals de Vereniging Rembrandt, het VSBfonds, vriendenorganisaties en publieke steun via het Mondriaan Fonds dat musea in Nederland belangrijke kunstwerken voor dit land kunnen blijven aankopen.

In 2017 hebben we onze digitale aanwezigheid aanzienlijk uitgebreid. Aan het begin van het jaar lanceerde het Mauritshuis een speciale microsite, *Het puttertje in vogelvlucht*. De website is geheel aan *Het puttertje* van Carel Fabritius gewijd en geeft bezoekers de gelegenheid kennis te nemen van allerlei verhalen over dit beroemde schilderij, over de voorgestelde vogel en over de kunstenaar, door middel van beeld, geluid en animatie. Deze verhalende website, die mogelijk werd gemaakt door onze partner NN Group, won twee Lovie Awards en trok 61.915 kijkers. Een langlopend project waarin een digitale reconstructie van de originele verschijningsvorm van de Gouden Zaal werd gemaakt, is dit jaar afgerond. Dankzij multidisciplinair onderzoek naar achttiende-eeuwse interieurs en nieuwe ontdekkingen die tijdens ons bouwproject werden gedaan, kunnen we nu een ‘voor en na’ blik op de zaal bieden. Aan de hand van beelden van de oorspronkelijke situatie kunnen we laten zien welke veranderingen in de loop der tijd hebben plaatsgevonden. Het verbluffende resultaat, dat door de Stichting de Johan Maurits Compagnie mogelijk werd gemaakt, kan online op de website worden bekeken en op een iPad in de zaal zelf. Momenteel zijn we in de laatste fase van een project, mogelijk gemaakt door de BankGiro Loterij, dat reproducties in hoge kwaliteit van de gehele collectie – voorkant, achterkant en ingelijst – ook op onze website gratis beschikbaar stelt. We zijn ook aan een ambitieus plan begonnen om het museumarchief (1816-1952) te digitaliseren, wat wordt ondersteund door Metamorfoze, een nationaal programma voor het behoud van het papieren erfgoed. Bij voltooiing van dit project zullen historici direct toegang hebben tot de documenten waarin geschiedenis van het museum is vastgelegd.

De inspanningen om een breder publiek te bereiken zijn dit jaar voortgezet met programma's zoals de rondleidingen *Onvergetelijk Mauritshuis* voor mensen met dementie en hun verzorgers, en *Maurits&*, een maandelijkse activiteit-na-sluitingstijd waarin een bekend persoon de leiding in het museum overneemt als ‘Donderdagavonddirecteur’. *Maurits&* wordt mogelijk gemaakt door onze partner NN Group. Dit jaar kende een geweldige reeks donderdagavonddirecteuren onder wie astronaut André Kuipers, prinses Laurentien en Neelie Kroes. De tweede fase van ons project *Kunstschool Mh* samen met buurthuis De Mussen in de Schilderswijk kreeg dit jaar tijdens de Museum-educatieprijs 2017 de tweede plaats in de categorie Aanmoedigingsprijs. In dit project worden kinderen en hun ouders in contact gebracht met het Mauritshuis om meer over schilderkunst en het Nederlands erfgoed te leren. We willen dit project in 2018 uitbreiden naar meer buurthuizen. Dit wordt mogelijk gemaakt door een gulle donatie van Ernst Nijkerk.

Onze afdeling Development heeft veel tijd besteed aan bestaande en toekomstige sponsors en donateurs. We zijn bijzonder trots dat het partnerschap met NN Group een bronzen medaille heeft gewonnen bij de SponsorRing. Ook waren er diverse activiteiten bij onze verschillende vriendenorganisaties. De Vrienden van het Mauritshuis vierden dit jaar hun dertigste verjaardag. Deze gelegenheid is aangegrepen om onze vrijwilligers tijdens een speciaal georganiseerde avond te bedanken. De Stichting de Johan Maurits Compagnie maakte in het voorjaar een prachtige reis naar Kopenhagen. De Dutch Masters Foundation beleefde een spectaculair jaarlijks evenement in het Banqueting House, waar we vereerd werden met de aanwezigheid van prinses Beatrix en prinses Mabel. Daarnaast werd een nieuwe fondsenwervingscampagne gestart ter ondersteuning van het recent gelanceerde American Friends of the Mauritshuis-Fulbright Fellowship. We zetten geweldige stappen met onze diverse vriendenorganisaties en zijn iedereen die het museum steunt oprecht dankbaar.

Te midden van al deze activiteiten hebben we uiteraard niet de zorg voor, en beveiliging van, onze collectie en het onderhoud van het gebouw uit het oog verloren. We zijn heel trots op ons beveiligingsteam, dat een belangrijke prijs won voor het trainen van jonge mensen die in deze branche carrière willen maken. Met hun fantastische werk wonnen ze de prijs voor Beste Leerbedrijf 2017 van Zuid-Holland. Dat is een enorme prestatie gezien het feit dat 50.000 instellingen in deze provincie meedongen. Naast het vele goede werk om onze gebouwen in goede staat te houden is een proces gestart om onze duurzaamheid te verbeteren, met als doel volgend jaar een *BREEAM In-Use Very Good*-certificering te verkrijgen. In de zomermaanden konden we essentiële verbeteringen in de tentoonstellingsruimten aanbrengen. Onze restauratie-afdeling zette haar fantastische werk voort. Vooral vermeldenswaard is dit jaar de delicate restauratie van het *Portret van Willem I (1533-1584)*, *Prins van Oranje* van Adriaen Thomasz Key, waarvan we nu denken dat het de eerste in een serie zal zijn, en dat inmiddels weer op zaal hangt.

Dit jaar waren er enkele belangrijke wijzigingen onder de medewerkers. Sander Uitdenbogaard begon in januari als zakelijk directeur. Hij heeft zich naadloos in het Mauritshuissteam gevoegd en is al van onschatbare waarde gebleken. Verder hebben we met gemengde gevoelens afscheid genomen van Epco Runia, hoofd Educatie. Enerzijds zijn we trots dat hij is benoemd tot hoofd Collectie van het Rembrandthuis, anderzijds missen we zijn enthousiasme en originaliteit. In zijn plaats is Femke Hameetman aangetreden, die veel ervaring op educatiegebied heeft en in november van dit jaar energiek en vol enthousiasme aan het werk is gegaan.

Tegen het eind van het jaar is de grappige film met Maurits Muis uitgebracht om de aandacht te vestigen op onze programma's voor kinderen en hun ouders. In een paar weken hadden alleen al op Facebook ruim 400.000 mensen de video bekeken en tijdens de kerstvakantie was het museum stampvol met gezinnen. Met dergelijke creatieve en originele initiatieven laat het Mauritshuis zich van zijn beste kant zien. We willen al onze collega's, vrijwilligers, leden van de Raad van Toezicht en alle anderen die zich in en voor het museum inzetten, bedanken voor een prachtig jaar. En we kijken uit naar 2018.

Jaarverslag 2017

Tentoonstellingen

Hollanders in huis: Vermeer en tijdgenoten uit de Britse Royal Collection
29 september 2016 - 5 februari 2017

Slow Food: Stillevens uit de Gouden Eeuw
9 maart 2017 - 25 juni 2017

Steen & Jordaens: Zoals de ouden zongen...
11 juli 2017 - 14 januari 2018

Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700
7 september 2017 - 14 januari 2018

Tien topstukken on tour: Voor Nederland verworven dankzij de BankGiro Loterij
4 oktober 2017 - 29 oktober 2017

Antonello in de Galerij
8 november 2017 - 7 januari 2018

Onderzoek en collectiebeheer

Onderzoek ten behoeve van tentoonstellingen

In het verslagjaar is het onderzoek ten behoeve van de tentoonstellingen *Slow Food: Stillevenen uit de Gouden Eeuw en Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700* afgerond. Naast voorbereidingen voor tentoonstellingen op de langere termijn, is er gewerkt aan de tentoonstellingen *Jan Steen vertelt, Rogier van der Weyden ontsluit* en *Hollandse schilderijen uit National Trust Houses* (werktitel) die in 2018 in het Mauritshuis plaatsvinden.

Andere (onderzoeks)projecten

In 2017 zijn voorbereidingen getroffen voor het project *Het Meisje in de schijnwerper*, dat tot doel heeft Vermeers *Meisje met de parel* in 2018 gedurende twee weken voor de ogen van het publiek in de Gouden Zaal van het museum te onderwerpen aan de nieuwste onderzoekstechnieken. De pilot samenwerking met IBM, die zich richtte op het ontsluiten van kennis over Rembrandts *De anatomische les van Dr Nicolaes Tulp* met behulp van kunstmatige intelligentie, is afgerond. Er wordt gekeken of hier in de toekomst een vervolg aan kan worden gegeven. Ook het door het Mondriaan Fonds gefinancierde project van het Haags Preventie Netwerk (HPN), dat tot doel had samen met andere Haagse erfgoedinstellingen de gevolgen van overstroming en wateroverlast door extreme neerslag te voorkomen dan wel te beperken, werd in 2017 tot een succesvol einde gebracht.

Collectie Registratie Systeem en Beeldbank-project

In het verslagjaar is de invoer van gegevens in het Adlib Collectie Registratie Systeem voortgezet. Het Beeldbank-project, in het kader waarvan de complete collectie op hoge resolutie is gefotografeerd door Margareta Svensson en toegankelijk gemaakt via de website van het museum, kon worden afgerond (zie *Jaarverslag Mauritshuis over 2015*, p. 9). Ook werden alle schilderijen van het Mauritshuis in hoge resolutie beschikbaar gesteld via Europeana.

Frits Duparc Prijs

Op donderdag 30 maart is de vierde Frits Duparc Prijs uitgereikt aan kunsthistorica Charlotte Wytéma (Rijksuniversiteit Groningen) voor haar masterscriptie *'Tis nogtans maar een schaduw bij het licht': the Wijts Triptych Reconsidered*, die gaat over een drieluik dat in 2007 werd aangekocht door het Groeningemuseum in Brugge. De Duparc Prijs bestaat uit een geldbedrag van € 2.500 en wordt eens in de twee jaar uitgereikt aan een student van een Nederlandse universiteit voor de beste masterscriptie op het gebied van de beeldende kunst in de Nederlanden tussen 1400 en 1800. Deze stimuleringsprijs is in het leven geroepen door de medewerkers van het Mauritshuis als cadeau voor Frits Duparc bij zijn afscheid als directeur van het Mauritshuis in 2008

Nieuwe schilderijlijsten

Met dank aan verschillende begunstigers heeft het museum in het verslagjaar een drietal lijsten kunnen verwerven voor de volgende schilderijen:

- Rembrandt, *Het loflied van Simeon*, inv. 145
Deze antieke, zeventiende-eeuwse lijst is gesponsord door de Stichting de Johan Maurits Compagnie.
- Peter Paul Rubens, *Portret van Michael Ophovius*, inv. 252
Gesponsord door de heer en mevrouw R.G. Hollamby.

- Michel Sittow, *Portret van een man*, inv. 832

Gesponsord door een weldoener die anoniem wenst te blijven.

Restauratie atelier

De aanstelling van *conservation scientist* Annelies van Loon in samenwerking met het Rijksmuseum en het Netherlands Institute for Conservation Art and Science (NICAS) is in 2017 voortgezet. Deze detachering wordt mogelijk gemaakt door een bijdrage uit de nalatenschap van de heer en mevrouw Schoufour. Josh Summer (Winterthur/University of Delaware) rondde zijn *American Friends of the Mauritshuis Conservation Internship* af. Zijn opvolger is Ellen Nigro (Winterthur/University of Delaware). Zij heeft in het verslagjaar een begin gemaakt met de restauratie van een fruitstilleven van Cornelis de Heem (inv. 50). Voor deze stageplaats, die wordt gefinancierd door The American Friends of the Mauritshuis, is voor het eerst een samenwerking aangegaan met The Fulbright Center en de Universiteit van Amsterdam. Deze samenwerking zal in de komende jaren worden voortgezet. Dankzij de steun van de Stichting de Johan Maurits Compagnie werd een nieuwe camera (Zeiss Axiocam 512 color) aangeschaft voor op de onderzoeksmicroscopie in het atelier. Daarnaast werden de illuminator, de reflectors en de filters van het apparaat vervangen en is er een nieuwe lampbehuizing met LED-power supply geplaatst. Ook is er een nieuwe olie immersielens (Objectief N PLAN 50x/0.90) verworven.

Partners in Science

In het verslagjaar is het onderzoeksproject naar het werk van Jan Steen in samenwerking met Royal Dutch Shell als *Partners in Science* (zie *Jaarverslag Mauritshuis over 2013*, pp. 45-46) voortgezet. Ten behoeve van dit project konden de restauratoren Sabrina Meloni en Marya Albrecht én *conservation scientist* Annelies van Loon met steun van ARCHLAB (één van de Transnational Access Programmes van Iperion CH) de technische documentatie van de schilderijen van Jan Steen in de collectie van de National Gallery in Londen ter plekke raadplegen. In samenwerking met Shell werd materiaaltechnisch onderzoek gedaan naar *De bespotting van Simson* door Jan Steen uit het Koninklijke Museum van Schone Kunsten Antwerpen.

Adviserende rol

Wederom gaven verschillende medewerkers van de afdeling Collectie advies aan andere erfgoedinstellingen. Zo maakte Ariane van Suchtelen deel uit van een adviescommissie voor de Oude Kerk in Amsterdam en de klankbordgroep voor de restauratie van de regentenstukken van Frans Hals in het Frans Hals Museum. Quentin Buvelot nam zitting in de raad van adviseurs van de Vereniging Rembrandt. Ook werden bijdragen geleverd aan publicaties van (inter)nationale instellingen, zoals catalogi bij de tentoonstellingen *Emanuel de Witte: Meester van het licht* en *Michel Sittow: Estonian Painter at the Courts of Renaissance Europe*.

Archief

In 2017 werden voorbereidingen getroffen voor het project *Digitalisering, overdracht en online beschikbaarstelling historisch archief 1816-1994* onder leiding van extern projectleider Wietske Donkersloot. Dit project zal in 2018 worden gestart. De digitalisering van het deel 1816-1952 kan

worden uitgevoerd dankzij subsidie van Metamorfoze, het nationale programma voor het behoud van het papieren erfgoed, geïnitieerd door het Ministerie van OCW. Na afronding van de digitalisering – naar verwachting in 2019 – zal het gehele archief tot en met 1994 worden overgedragen aan het Nationaal Archief.

Bibliotheek

Als aanvulling op de bibliotheek schonk Mark Borch een vroeg negentiende-eeuwse gedrukte catalogus van het Mauritshuis met handgeschreven aanvullingen.

Online bestandscatalogus

Met de steun van de Stichting de Johan Maurits Compagnie is onder leiding van Milou Goverde een pilotproject gestart ten behoeve van de lancering van een online bestandscatalogus. Het doel is om aan de hand van enkele schilderijen een format te ontwikkelen waarmee op termijn de gehele collectie met aanvullende gegevens, beeldmateriaal, documentatie en verhalen via de eigen website ontsloten kan worden voor zowel een wetenschappelijk als een breder publiek. Dit project zal naar verwachting in 2019 worden afgerond.

Google Cultural Institute

Het Mauritshuis heeft in 2017 de handen ineen geslagen met het Google Cultural Institute (GCI), dat tot doel heeft cultureel erfgoed te digitaliseren en zo voor een wereldwijd publiek toegankelijk te maken. De collectie van het Mauritshuis zal in zijn geheel op het Google Arts & Culture-platform te zien zijn in hoge resolutie. Daarnaast is er een project gestart met als doel het complete oeuvre van Johannes Vermeer online samen te brengen. Zijn schilderijen worden in hoge resolutie bij elkaar gezet en voorzien van uitgebreide informatie die ze in hun context plaatst.

Samenwerking Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen

Het Mauritshuis onderhoudt nauwe banden met het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen. Nu het KMSKA gesloten is voor een grootschalige renovatie, bood zich de gelegenheid om hoogtepunten uit deze collectie tijdelijk in het Mauritshuis onder te brengen. Hierdoor kon Jacob Jordaens' *Zoals de ouden zongen, piepen de jongen* in combinatie met Jan Steens schilderij met hetzelfde thema in het Mauritshuis worden gepresenteerd. In de tentoonstelling *Zuiderburen* was een selectie te zien van de mooiste Vlaamse portretten uit het Antwerpse museum, terwijl in de Galerij Prins Willem V een schilderij van de vijftiende-eeuwse Italiaanse schilder Antonello da Messina werd tentoongesteld.

Restauraties en behandelingen

Pieter Claesz, *Vanitas-stilleven*, inv. 943 (afgerond in 2017)
 Pieter Claesz, *Stilleven met brandende kaars*, inv. 947 (afgerond in 2017)
 Cornelis de Heem, *Fruitsilleven*, inv. 50
 Adriaen Thomasz Key, *Portret van Willem I (1533-1584), prins van Oranje*, inv. 225 (afgerond in 2017)
 Meester van het Brandon-Portret (toegeschreven aan), *Portret van een man met Samson-medaille*, inv. 752
 Jan van Goyen (omgeving van), *Landschap met brug, bekend als 'Het bruggetje'*, inv. 566 (afgerond in 2017)
 Adriaen van Ostade, *Boerenherberg*, inv. 128
 Adriaen van Ostade, *De vioolspeler*, inv. 129

Jan Anthonisz van Ravesteyn (en atelier), *Portret van een officier*, inv. 142 (afgerond in 2017)
 Michiel Sittow, *Portret van een man*, inv. 832 (afgerond in 2017)
 Jan Steen, *De bespotting van Simson*, KMSKA inv. 339 (afgerond in 2017)
 Claude-Joseph Vernet, *Een Italiaanse haven bij stormachtig weer*, inv. 292 (afgerond in 2017)
 Claude-Joseph Vernet, *De watervallen bij Tivoli met de villa van Maecenas*, inv. 293 (afgerond in 2017)

Lezingen in het Mauritshuis (selectie)

Door directie en medewerkers werden in het verslagjaar een groot aantal lezingen, interviews en rondleidingen gegeven voor relaties van het museum, tijdens ontvangsten en naar aanleiding van tentoonstellingen. Ook werden, al dan niet in samenwerking met andere instanties, enkele speciale activiteiten georganiseerd. Hieronder een aantal hoogtepunten.

Expertmeeting Slow Food

12 juni 2017

Naar aanleiding van de tentoonstelling *Slow Food: Stilleven uit de Gouden Eeuw* is er een *expertmeeting* in het Mauritshuis georganiseerd waarbij verschillende specialisten met elkaar van gedachten wisselden over Hollandse en Vlaamse maaltijdstylevens. Het programma omvatte naast de onderstaande lezingen een bijdrage van C. Muusers en een discussie op zaal onder leiding van Q. Buvelot.

- Q. Buvelot, 'Clara Peeters en verschillende versies van maaltijdstylevens'
- A. Vandivere, 'Materiaal-technische aspecten van maaltijdstylevens'
- C. Rulkens, 'Objecten op maaltijdstylevens'

Summer Course Dutch Art in an International Perspective

17 augustus 2017

Het RKD en het Rijksmuseum organiseerden in 2017 een *Summer Course* over Nederlandse kunst in internationaal perspectief. De deelnemers waren hiervoor een dag in het Mauritshuis. Het programma omvatte naast de onderstaande bijdragen een lezing van M. van Groesen over de rol van Johan Maurits in Hollands Brazilië en een bezoek aan de collectie en het restauratieatelier.

- Q. Buvelot, 'Frans Post and Albert Eckhout: Dutch artists in Brasil'
- A. Vandivere, 'Beneath the Surface of Genre Paintings'
- S. Meloni, 'Jan Steen under the Microscope: How Technical Analysis can give more Insight in the Chronology of Jan Steens Oeuvre'
- C. Pottasch 'The Painting Technique of a Fine Painter: Frans van Mieris the Elder'

Seminar Collectiebeheer & Events

In samenwerking met het Platform Museum Locaties (PML) en de sectie Collecties van de Museumvereniging vond in het Mauritshuis een seminar plaats waarbij conservatoren en eventmanagers met elkaar in discussie gingen over de vraag hoe op een verantwoorde wijze evenementen kunnen worden georganiseerd in museale ruimten. Hieraan werd deelgenomen door vertegenwoordigers van ruim 30 musea, historische huizen en andere erfgoedinstellingen.

Lezingen medewerkers buiten het Mauritshuis

E. Buijsen

- 'On Public Demand: Staging Temporary Exhibitions of Artworks from Storage', CODART congres, Nationaal Museum, Warschau, 22 mei
- 'Vlaamse portretten van zakenlieden en kunstmecenasen', Nocturne Toerisme Vlaanderen, Mauritshuis, 5 oktober
- 'Wat heeft het HPN project Wateroverlast opgeleverd?', bijeenkomst *Samen boven water*, Museum Meermanno, Den Haag, 21 november

G. J. Borgstein

- 'Onvergetelijk Mauritshuis', Alzheimercafé, Voorschoten, 20 september

K. Brakenhoff

- 'De kunst van Citymarketing', Netwerk Citymarketing, Delft, 27 november
- 'Storytelling?', Leergang contentmarketing, Nima, Utrecht, 7 december
- 'College cultuurmarketing', Universiteit van Antwerpen, Antwerpen, 12 december

Q. Buvelot

- 'Mauritshuis, het gebouw', Centrale Bibliotheek, Den Haag, 9 februari
- 'Slow Food: Hollandse stillevens uit de Gouden Eeuw', korte lezing tijdens ontvangst Caius Cirkel en Utrechtse Rembrandt Cirkel, Mauritshuis, 23 maart
- 'Slow Food: Hollandse stillevens uit de Gouden Eeuw', lezing tijdens speciale ontvangst Vrienden RKD, Mauritshuis, 30 maart
- 'Seventeenth-Century Dutch Genre Paintings in the Mauritshuis', Event National Gallery of Ireland and Irish Embassy, Mauritshuis, 1 juni
- 'The Seductive Art of a Leiden Painter: Frans van Mieris', National Gallery of Ireland, Dublin, 6 juli
- 'Vermeer and the Masters of Genre Painting Study Day', Center for the Advanced Study of the Visual Arts, National Gallery of Art, Washington, 16-17 november

E. Gordenker

- 'Aanwinsten voor het Mauritshuis', Sociëteit voor Culturele Samenwerking, Nieuwspoor, Den Haag, 3 april
- 'International Art Stars: Vermeer and Rembrandt', *Summer Course Dutch Art in an International Perspective*, Rijksmuseum, Amsterdam, 18 augustus
- 'What Makes Dutch Painting Special? Some Thoughts on the Popularity of Dutch Art in International Perspective', Long Museum, Shanghai, 23 september
- 'Goede buurschap', Erespreker, jaarlijkse bijeenkomst Vrienden van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, 17 oktober

B. Koopmans

- 'Succesvol samenwerken met bedrijven', *Live Kennis Event Fondsenwervingwebinars.nl*, Amersfoort, 15 september

A. van Loon

- 'A New Pigment in Rembrandt's Palette', RCE Picture Meeting, Amersfoort, 27 januari

- 'Verkleuring van smalt bij Rembrandt', *Sectiedag Atelierpraktijken en geschiedenis van de kunstproductie*, Onderzoekschool Kunstgeschiedenis, Ateliergebouw Rijksmuseum, Amsterdam, 10 maart
- 'The Use of Smalt in Rembrandt's *Homer* 1663: New Research combining MA-XRF, Micro-analysis, Paint Reconstructions and OCT', *Technart 2017, Non-destructive and Microanalytical Techniques in Art and Cultural Heritage*, Bilbao, 5 mei
- 'MA-XRF Scanning in the Museum: Practical and Safety Issues', *IAEA Technical Meeting on Developing Strategies for Safe Analysis of Paintings and Paint Materials*, Van Gogh Museum, Amsterdam, 29 juni

S. Meloni

- 'Het geheim van de meester', Junior TU Delft, 13 januari
- 'Inzoomen van verfoppervlak naar elementen analyse. Innovatie in het onderzoek naar oude meesters', Donderdagavond Dialogen, *Perspectief op Innovatie, Van de Gouden Eeuw naar de Groene Eeuw*, Mauritshuis, 6 juni

C. Pottasch

- 'The Lamentation by Rogier van der Weyden in the context of technical research and connoisseurship', *International Symposium Max J. Friedländer*, 8 juli 2017, Rijksmuseum, Amsterdam (met K. Derks)

C. Rulkens

- 'Insecten op zeventiende-eeuwse bloemstillevens', TOON's Kunstkring, Tiel, 22 februari
- 'Een nieuwe lijst voor de Bewening van Rogier van der Weyden', *Platform Schilderijlijsten in Nederland*, Rijksmuseum, Amsterdam, 7 april
- 'Slow Food: Dutch and Flemish Meal Still Lifes', *Food Glorious Food*, Conference for the European Society for 19th Century Art, MAS Antwerpen, 9 juni

A. van Suchtelen

- 'Michiel van Musschers portretten van Johannes Hudde en Nicolaes Witsen', symposium *Johannes Hudde: Veelzijdig wetenschapper en regent*, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 1 juni
- 'Jan Steen's History Paintings', studiemiddag *History and Humour: An Introduction to Jan Steen*, The Barber Institute of Fine Arts, Birmingham, 8 november

Publicaties Mauritshuis

- *Slow Food: Hollandse en Vlaamse maaltijdstillevens 1600-1640*, Den Haag-Zwolle 2017 (ook in Engelse editie) door Q. Buvelot met bijdragen van Y. Bleyerveld, M. Goverde, Z. Kwak, A. Lenders, F.G. Meijer, C. Rulkens, onder redactie van Y. Bleyerveld
- *Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700*, Den Haag-Zwolle 2017 door E. Buijsen, K. van der Stighelen, C. Wytema met bijdragen van Q. Buvelot, E. Gordenker, L. van der Vinde, onder redactie van M. Lankester
- *Mauritshuis in focus 30* (2017), nrs. 1-3, onder redactie van G.J. Borgstein et al. (tweetalige editie)
- *Mauritshuis: Koninklijk Kabinet van Schilderijen*, Den Haag 2017 (ook in Duitse, Engelse, Franse en Japanse editie).

Bezoekersgids door Q. Buvelot, A. Lenders, E. Runia, A. van Suchtelen en L. van der Vinde, onder eindredactie van N. Dufais

- *Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis: Galerij Prins Willem V: Jaarverslag 2016*, Den Haag 2017, onder redactie van M. Lankester

Overige publicaties medewerkers

Uitgezonderd publicaties in *Mauritshuis in focus* 30 (2017), nrs. 1-3

Q. Buvelot

- 'Rembrandt in the Mauritshuis: Work in Progress', *Journal of Historians of Netherlandish Art* 9 (2017), nr. 1, pp. 1-11 (*Special Issue for Walter Liedtke*)
- 14 catalogusteksten over Frans en Willem van Mieris in Arthur K. Wheelock Jr. (red.), *The Leiden Collection Catalogue*, New York 2017, in januari gepubliceerd op www.theleidencollection.com
- 'Aphrodisiaques / The Food of Love', 'Manoeuvres / Under the Influence', in A. Waiboer *et al.*, *Vermeer et les maîtres de la peinture de genre / Vermeer and the Masters of Genre Painting: Inspiration and Rivalry*, Parijs (Musée du Louvre), Dublin (National Gallery of Ireland), Washington (National Gallery of Art) 2017-2018, pp. 280-289, 290-297 (Franse editie, cat.nrs. 36-42), pp. 164-169, 170-173 (Engelse editie, cat.nrs. 9.1-4, 10.1-3)
- 'A workaholic of the Golden Age: The first monograph on the versatile artist Adriaen van de Velde', *The Art Newspaper* 27 (oktober 2017), nr. 294, p. 24
- 'Jan Davidsz de Heem: Still Life with Books and a Globe', 'Gerrit van Honthorst: Old Woman Examining a Coin by a Lantern (Sight or Avarice)', in C. Ricasoli, *The Living Dead: Ecclesiastes Through Art*, Washington (Museum of the Bible) 2017-2018, pp. 94-97, nr. II.2, pp. 118-121, nr. II.7

M. Goverde

- 'Finding an identity: Govert Flinck's *Portrait of a Boy* (1640) in the Barber Institute of Fine Arts, Birmingham', in S. Dickey (red.), *Ferdinand Bol and Govert Flinck: New Research*, Zwolle 2017, pp. 132-139 (met R. Wenley)

A. van Loon

- 'Artificial orpiment, a new pigment in Rembrandt's palette', *Heritage Science* 126 (2017) 5:26, pp. 1-13. (met P. Noble, A. Krekeler, G. Van Der Snickt, K. Janssens, Y. Abe, I. Nakai en J. Dik)
- 'Jan Davidsz. de Heem (1606-1684): a technical examination of fruit and flower still lifes combining MA-XRF scanning, cross-section analysis and technical historical sources', *Heritage Science* 126 (2017) 5:38, pp. 1-13 (met N. De Keyser, G. Van Der Snickt, S. Legrand, A. Wallert en K. Janssens)
- 'Goya's Portraits in the National Gallery: their technique, materials and development', *National Gallery Technical Bulletin*, 37 (2017), pp. 78-104 (met M. Spring, R. Billinge, L. Treves, N. von Aderkas, C. Higgitt, en J. Dik)
- 'Large area imaging of forensic evidence with MA-XRF', *Nature Scientific Reports* (2017) 7:15056, pp. 1-11 (met K. Langstraat, A. Knijnenberg, G. Edelman, L. van de Merwe, J. Dik en A. van Asten)

A. van Suchtelen

- 3 uitgebreide catalogusteksten over 10 schilderijen van Gerard ter Borch, Paulus Lesire en Caspar Netscher in Arthur K. Wheelock Jr. (red.), *The Leiden Collection Catalogue*, New York 2017, in januari gepubliceerd op www.theleidencollection.com
- 'Steen & Jordaens. Zo de ouden zongen...', *Collect* 22 (2017), nr. 5, pp. 148-151
- 'De Beurs en de markt in Amsterdam' in *Emanuel de Witte 1616/17-1691/92: Meester van het licht*, Alkmaar (Stedelijk Museum) 2017, pp. 71-85

A. Vandivere

- 'Gilded Goddess: The technical examination of an anonymous Italian gilt leather painting at the Mauritshuis,' *ICOM-CC 18th Triennial Conference Preprints, Copenhagen, 4-8 September 2017*, ed. J. Bridgland, art. O602. Paris: International Council of Museums (met J. Ribits)
- *Studying the European Visual Arts 1800-1850: Paintings, Sculpture, Interiors and Art on Paper*, Conference at CATS, National Museum of Denmark, 15-16/06/2016, Londen 2017 (met J. Townsend)
- 'Surface effects in paintings by Jan van Eyck,' *Van Eyck Studies*, Papers presented at the eighteenth symposium for the study of underdrawing and technology in painting, 19-21 September 2017, Brussel 2017, pp. 416-433

Prijzen en nominaties

Prijzen

- ADCN Bronzen Lamp, voor de huisstijl (in samenwerking met Studio Dumbar), uitgereikt door Advertising Design & Creativity.
- ADCN Bronzen Lamp, voor de outdoor campagne *The Girl with a Pearl Earring* (in samenwerking met Publicis en bureau Koen), uitgereikt door Advertising Design & Creativity.
- Zilveren Lovie Award (jury prijs), voor Best Design Aesthetic voor de website *The Goldfinch a birds-eye view* (in samenwerking met Energize en This Page Amsterdam), uitgereikt door The Lovie Awards.
- People's Lovie Award (publieksprijs), voor Best Design Aesthetic voor de website *The Goldfinch a birds-eye view* (in samenwerking met Energize en This Page Amsterdam), uitgereikt door The Lovie Awards.
- Tweede plaats Aanmoedigingsprijs 2018, voor het project *Kunstschool Mh*, uitgereikt door de Taskforce Museumeducatie.
- Bronzen SponsorRing in de categorie Kunst & Cultuur, voor het partnership met NN Group, uitgereikt door de Stichting SponsorRingen in samenwerking met BBP Media.
- Beste Leerbedrijf 2017 in Zuid Holland, voor de afdeling Beveiliging van het Mauritshuis, uitgereikt door Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven.

Nominaties

- The Hague Award, in de categorie Leisure, voor 'Het bezoek van Hare Koninklijke Hoogheid de Hertogin van Cambridge aan het Mauritshuis op 11 oktober 2016', uitgereikt door The Hague & Partners.

Personeel en organisatie

Jubilea

10 jaar in dienst: Geert-Jan Borgstein, Mohsen Tavafi

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim is afgenomen tot 2,13% in 2017.

Opleidingen

Bij de afdeling Facilitair Management zijn opleidingen voor het EHBO-certificaat gevolgd en heeft de jaarlijkse BHV-oefening plaatsgevonden. Binnen de andere afdelingen zijn congressen, seminars en opleidingen op het betreffende vakgebied gevolgd.

Ondernemingsraad

Situatie per 31 december 2017:

Sandra Verdel *Voorzitter/Secretaris*

Faye Cliné *Lid*

Claudia Lin *Lid*

Hedwig Wösten *Lid*

Sarah van Aggelen *Lid*

Personeelsleden (fte = full time equivalent),
situatie per 31 december 2017

Directie

Gordenker, dr. Emilie *Directeur*

Uitdenbogaard, drs. Sander *Zakelijk Directeur*

Collectie

Buijsen, drs. Edwin *Hoofd Collectie*

Albrecht MA, Marya *Restaurator* (0,67 fte)

Bruins B Eng, Frederique *Registrar* (0,44 fte)

Buvelot, drs. Quentin *Hoofdconservator*

Cliné, Faye *Registrar*

Goverde MA, Milou *Projectmedewerker* (0,89 fte)

D'Hont MA, Lieve *Restaurator* (0,67 fte)

Hoorn, Boy van den *Coördinator Tentoonstellingstechniek*

Klop, Kay *Medewerker Tentoonstellingstechniek* (0,67 fte)

Meloni, drs. Sabrina *Restaurator*

Mulder MA, Liesbeth *Projectmedewerker* (0,67 fte)

Pottasch, drs. Carol *Senior Restaurator* (0,89 fte)

Rulkens MA, Charlotte *Junior Conservator* (0,89 fte)

Sibbing, Bibian *Behoudsmedewerker/Framing Technician* (0,89 fte)

Suchtelen, drs. Ariane van *Conservator* (0,89 fte)

Vandivere, dr. Abbie *Restaurator* (0,89 fte)

Vinde, drs. Lea van der *Conservator*

Weger MA, Sophie de *Registrar tentoonstelling Tien*

Topstukken on Tour (0,44 fte)

Educatie

Hameetman MA, Femke *Hoofd Educatie* (0,89 fte)

Borgstein, drs. Geert-Jan *Medewerker Volwassenen Educatie*

Gilsing MA, Janneke *Medewerker Jongeren Educatie* (0,89 fte)

Marketing

Brakenhoff BA, drs. Koen *Hoofd Marketing*

Aggelen, Sarah van *Coördinator Servicebalie* (0,89 fte)

Dollekens, Moniek *Medewerker Online Communicatie* (0,89 fte)

Eendenburg MA, Iris van *Medewerker Ontvangsten*

Eldijk BA, Tim van *Online Marketeer* (0,89 fte)

Hoekstra, Ivo *Multimedia Producer*

Bruikleenoverzicht

Hollen-de Korte, Simone *Coördinator Sales* (0,89 fte)
 Klop MA, Kimberly *Medewerker Marketing Communicatie* (0,89 fte)
 Raterink, Denise *Coördinator Sales* (0,67 fte)
 Schraven-de Wit, Jacqueline *Medewerker Planning*
 Schreurs, Elske, *Medewerker Pers en Publiciteit*
 Verdel MA, Sandra *Medewerker Online Communicatie* (0,89 fte)

Development

Koopmans MA, Boudewijn *Hoofd Development*
 Duschka-Holties, Catharina *Medewerker Development* (0,78 fte)

Financiën

Martinez MBA, Giovanna *Hoofd Financiën*
 Kozacova-Knap Fedorkova, Liana *Medewerker Financiën* (0,89 fte)
 Kruit-Verbiest, Marianne van der *Medewerker Financiën*

Facilitaire Zaken

Plas, Marty *Hoofd Facilitaire Zaken*
 Keizer, Alex *Storing – Installatiemonteur*
 Straalen, Hans van *Facilitair Medewerker*
 Coördinator Veiligheid en Beveiliging
 Operationeel Manager Veiligheid en Beveiliging
 Senior Medewerkers Beveiliging (6)
 Medewerkers Beveiliging (11)

Projectmanagement

Wösten BA, Hedwig *Projectmanager*

Human Resources

Ligtenberg-Meerdink, drs. Anneloes *Human Resources Adviseur* (0,56 fte)

Secretariaat

Bakker BSc, Hilda *Personal Assistant Directeur*
 Koevoet, Wendy *Secretariaatsmedewerker*
 Stoffers-Gombault, Eveline *Personal Assistant Zakelijk Directeur*

Winkel

Van den Heuvel, Hannah *Manager Retail*
 Hoogendoorn, Rick *Logistiek Medewerker* (0,78 fte)
 Reinecke, Mirko *Medewerker Inkoop en Administratie*
 Uitbeijerse BES, Tanja *Coördinator Retail*

In kortstondig bruikleen ontvangen

(per 31 december 2017: 69 objecten)

Voor de tentoonstelling *Hollanders in huis: Vermeer en tijdgenoten uit de Britse Royal Collection* werden 22 schilderijen in bruikleen ontvangen van de Royal Collection Trust, Londen; zie *Vermeer en zijn tijdgenoten: Hollandse genrestukken uit de Royal Collection*, Londen-Brussel 2015.

Voor de tentoonstelling *Slow Food: Stilleven uit de Gouden Eeuw* werden 18 schilderijen in bruikleen ontvangen, zie *Slow Food: Hollandse en Vlaamse maaltijdstilleven 1600-1640*, Den Haag-Zwolle 2017.

Voor de presentatie *Steen & Jordaens: Zoals de ouden zongen...* werd één schilderij in bruikleen ontvangen, zie *Mauritshuis in focus* 30 (2017), nr. 2.

Voor de tentoonstelling *Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700* werden 20 bruiklenen ontvangen, waarvan 19 uit het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen en één schilderij uit het Rijksmuseum Amsterdam, zie *Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700*, Den Haag-Zwolle 2017.

Voor de tentoonstelling *Tien topstukken on tour: Voor Nederland verworven dankzij de BankGiro Loterij* werden 7 objecten in bruikleen ontvangen.

Voor de presentatie *Antonello in de Galerij* werd één schilderij in bruikleen ontvangen, zie *Mauritshuis in focus* 30 (2017), nr. 3.

In kortstondig bruikleen uitgeleend aan tentoonstellingen in binnen- en buitenland

(per 31 december 2017: 70 bruikleenverstrekkingen, zijnde 58 schilderijen)

Eindelijk! De Laïresse

Enschede, Rijksmuseum Twenthe
 10 september 2016 - 22 januari 2017
 Gerard de Laïresse, *Achilles wordt ontdekt tussen de dochters van Lycomedes*, inv. 82

Rembrandt intime

Parijs, Musée Jacquemart-André
 16 september 2016 - 23 januari 2017
 Rembrandt, *Het loflied van Simeon*, inv. 145
 Rembrandt, *De lachende man*, inv. 598

Vleïend penseel: Caesar van Everdingen (1616/1617-1678)

Alkmaar, Stedelijk Museum Alkmaar
 24 september 2016 - 22 januari 2017
 Helsinki, Sinebrychoff Art Museum
 16 februari 2017 - 14 mei 2017
 Caesar van Everdingen, *Diogenes zoekt een mens (Portrait Historié van de familie Steyn)*, inv. 39
 Caesar van Everdingen, *Trompe l'oeil met Venusbuste*, inv. 1088

Behind the Curtain: Concealment and Revelation since the Renaissance. From Titian to Christo

Düsseldorf, Museum Kunstpalast
 1 oktober 2016 - 22 januari 2017
 Lucas Cranach de Oude, *Maria met kind*, inv. 917

Frans Post: Dieren in Brazilië

Amsterdam, Rijksmuseum

7 oktober 2016 - 8 januari 2017

Frans Post, *Gezicht op het eiland Itamaracá in Brazilië*, inv. 915**Hercules Segers**

Amsterdam, Rijksmuseum

7 oktober 2016 - 8 januari 2017

The Mysterious Landscapes of Hercules Segers

New York, The Metropolitan Museum of Art

13 februari 2017 - 21 mei 2017

Hercules Segers, *Rivierdal*, inv. 1033**Adriaen van de Velde: Dutch Master of Landscape**

Londen, Dulwich Picture Gallery

12 oktober 2016 - 15 januari 2017

Adriaen van de Velde, *Strandgezicht*, inv. 198**Wereld vol veren**

Leiden, Museum Volkenkunde

14 oktober 2016 - 5 maart 2017

Adriaen Hanneman, *Postuum portret van Maria I Stuart (1631-1660) met dienstbode*, inv. 429**The Art of Clara Peeters**

Madrid, Museo Nacional del Prado

25 oktober 2016 - 19 februari 2017

Clara Peeters, *Stillevens met kazen, amandelen en krakelingen*, inv. 1203**Gezichten van de Gouden Eeuw:****Portretten van Jan van Ravesteyn**

Den Haag, Haags Historisch Museum

26 november 2016 - 9 april 2017

Jan van Ravesteyn, *Portret van Catharina Belgica (1578-1648)*, inv. 119Jan van Ravesteyn, *Portret van Ernestine Yolande (1594-1663), prinses van Ligne*, inv. 120Jan van Ravesteyn, *Portret van een officier, mogelijk Gaspard de Coligny (1584-1646)*, inv. 139Jan van Ravesteyn, *Portret van een officier, mogelijk Adolf van Meetkerken (overleden 1625)*, inv. 144Jan van Ravesteyn, *Portret van een officier*, inv. 415Jan van Ravesteyn, *Portret van Jan III (1583-1638), graaf van Nassau-Siegen*, inv. 418Jan van Ravesteyn, *Portret van Nicolaas Schmelzing (1561-1629)*, inv. 419Jan van Ravesteyn, *Portret van Daniel de Hertaign (overleden 1626)*, inv. 420Jan van Ravesteyn, *Portret van een officier, vermoedelijk Anthonis van Utenhoven (overleden 1625)*, inv. 423Jan van Ravesteyn, *Portret van Walraven IV van Brederode (1596/97-1620) (voorheen geïdentificeerd als Johan Wolfert van Brederode)*, inv. 438**Linking Pieces**

Den Haag, Museum Bredius

3 december 2016 - 5 maart 2017

Pieter Pietersz, *Portret van een man*, inv. 914Pieter Pietersz, *Portret van een vrouw*, inv. 1109**Maria**

Utrecht, Museum Catharijneconvent

10 februari 2017 - 14 mei 2017

Peter Paul Rubens, *'Modello' voor de Hemelvaart van Maria*, inv. 926**Koninklijk Paradijs: Aert Schouman en de verbeelding van de natuur**

Dordrecht, Dordrechts Museum

19 februari 2017 - 17 september 2017

Tethard Philip Christian Haag, *Orang oetang uit de dierentuin van stadhouder Willem V, een appel plukkend*, inv. 813Claude-Joseph Vernet, *Een Italiaanse haven bij stormachtig weer*, inv. 292Claude-Joseph Vernet, *De watervallen bij Tivoli met de villa van Maecenas*, inv. 293Arie de Vois, *Zelfportret als jager*, inv. 204**Vermeer and the Masters of Dutch Genre Painting: Inspiration and Rivalry**

Parijs, Musée du Louvre

22 februari 2017 - 22 mei 2017

Dublin, National Gallery of Ireland

17 juni 2017 - 17 september 2017

Washington, National Gallery of Art

22 oktober 2017 - 21 januari 2018

Gerard ter Borch, *De briefschrijfster*, inv. 797Frans van Mieris de Oude, *Het oestermaal*, inv. 819 (alleen Parijs en Dublin)Frans van Mieris de Oude, *Bordeelscène*, inv. 860 (alleen Washington)Eglon van der Neer, *Interieur met handenwassende vrouw*, inv. 862**Aert van der Neer**

Gorinchem, Gorcums Museum

24 februari 2017 - 24 augustus 2017

Aert van der Neer, *Winterlandschap met huizen*, inv. 787**In 2013 van Tefaf naar . . .**

Maastricht, Tefaf, stand Vereniging Rembrandt

9 maart 2017 - 19 maart 2017

Paul Bril, *Berglandschap met de heilige Hieronymus*, inv. 1204**Roofkunst: Voor, tijdens en na WO II**

Deventer, Bergkerk

12 mei 2017 - 27 augustus 2017

Jan Hackaert, *Hertenjacht in een bos*, inv. 1039Cornelis de Man, *Interieur van de Laurenskerk in Rotterdam*, inv. 856Pieter Pietersz, *Portret van een man*, inv. 914Pieter Pietersz, *Portret van een vrouw*, inv. 1109**Medusa's Menagerie: Otto Marseus van Schrieck and the Scholars**

Schwerin, Staatliches Museum

7 juli 2017 - 15 oktober 2017

Otto Marseus van Schrieck en de ontdekking van 'de Bybel der Natuure'

Enschede, Rijksmuseum Twenthe

5 november 2017 - 11 maart 2018

Otto Marseus van Schrieck, *Planten en insecten*, inv. 532

Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof

Den Haag, Haags Historisch Museum

21 september 2017 - 28 januari 2018

Jan Mijntens, *Portret van Maria van Oranje (1642-1688), met Hendrik van Zuijlestein (overleden in 1673) en een dienstbode*,

inv. 114

Emanuel de Witte: Meester van het licht

Alkmaar, Stedelijk Museum Alkmaar

22 september 2017 - 21 januari 2018

Emanuel de Witte, *Interieur van een gefantaseerde**katholieke kerk*, inv. 473**A Global Table**

Haarlem, Frans Hals Museum

23 september 2017 - 7 januari 2018

Balthasar van der Ast, *Fruïtstilleven met schelpen en tulp*, inv.

1066

Abraham Mignon, *Bloemen in een metalen vaas*, inv. 111Maria van Oosterwyck, *Bloemen in een versierde vaas*, inv. 468Jan van de Velde, *Stilleven met pasglas*, inv. 533**The Birth of the Art Market: Rembrandt, Ruisdael and Van Goyen and the Artists of the Dutch Golden Age**

Hamburg, Bucerius Kunst Forum

23 september 2017 - 7 januari 2018

Willem Duyster, *Een staande officier*, inv. 408**Tien topstukken on tour: Voor Nederland verworven dankzij de BankGiro Loterij**

Mauritshuis, Den Haag

4 oktober 2017 - 29 oktober 2017

Leeuwarden, Fries Museum

4 november 2017 - 26 november 2017

Enschede, Rijksmuseum Twenthe

2 december 2017 - 31 december 2017

Rembrandt, *Portret van een oude man*, inv. 1118Jacob van Ruisdael, *Gezicht op kasteel Bentheim*, inv. 1151Roelant Savery, *Vaas met bloemen in een stenen nis*, inv. 1213**Hollandse meesters uit de Hermitage**

Amsterdam, Hermitage

7 oktober 2017 - 27 mei 2018

Thomas de Keyser, *Portret van Loef Vredericx (1590-1668) als vaandeldrager*, inv. 806**Ferdinand Bol en Govert Flinck:****Rembrandts Meesterleerlingen**

Amsterdam, Amsterdam Museum

13 oktober 2017 - 18 februari 2018

Govert Flinck, *Meisje bij een kinderstoel*, inv. 676

Amsterdam, Museum Het Rembrandthuis

13 oktober 2017 - 18 februari 2018

Govert Flinck, *Portret van een 44-jarige man*, inv. 866**Frénk van der Linden: Onder Hollandse helden**

Zwolle, Museum de Fundatie

14 oktober 2017 - 7 januari 2018

Andy Warhol, *Portret van prinses Beatrix*, inv. 1080**Pride and Persecution: Jan Steen's Old Testament Scenes**

Birmingham, The Barber Institute of Fine Arts

27 oktober 2017 - 21 januari 2018

Jan Steen, *Mozes en de kroon van de farao*, inv. 1167**De kunst van het lachen: Humor in de Gouden Eeuw**

Haarlem, Frans Hals Museum

11 november 2017 - 18 maart 2018

Frans van Mieris de Oude, *Een man en vrouw met twee**honden, bekend als 'Hondje plagen'*, inv. 108Pieter Quast, *Kaartspelers*, inv. 658Godefridus Schalcken, *De nutteloze zedenles*, inv. 160Godefridus Schalcken, *Het onderzoek van de dokter*, inv. 161**In langdurig bruikleen ontvangen objecten****(per 31 december 2017: 69 objecten, zijnde 54 schilderijen en 15 overige objecten)**› zie *Jaarverslag Mauritshuis over 2013*, pp. 69-71, *Jaarverslag Mauritshuis over 2014*, p. 14 en *Jaarverslag Mauritshuis over 2015*, p. 15.

In 2017 vond 1 mutatie plaats:

David Bailly, *Zelfportret met allegorisch stilleven*

Geretourneerd aan Museum De Lakenhal, Leiden.

In langdurig bruikleen afgestane objecten in Nederland**(per 31 december 2017: 154 objecten, zijnde 128 schilderijen, 5 tekeningen, 16 sculpturen en 5 overige objecten)**› zie *Jaarverslag Mauritshuis over 2013*, pp. 71-77, *Jaarverslag Mauritshuis over 2014*, p. 14, *Jaarverslag Mauritshuis over 2015*, p. 15, *Jaarverslag Mauritshuis over 2016*, p. 19.

In 2017 vonden de volgende mutaties plaats:

24 schilderijen van Anthonisz. van Ravesteyn (inv. 139, 140, 141, 142, 143, 144, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 438, 439, 455, 456, 457) en 1 schilderij Fransise de Goltz (inv. 427)

In langdurig bruikleen gegeven aan het Nationaal Militair Museum en deze zullen daar vanaf begin 2018 worden tentoongesteld.

1 schilderij van Frans Post (inv. 706)

In langdurig bruikleen gegeven aan het Joods Historisch Museum.

In langdurig bruikleen afgestane objecten buiten Nederland**(per 31 december 2017: 6 objecten, zijnde 4 schilderijen en 2 pastels)**› zie *Jaarverslag Mauritshuis over 2013*, pp. 77-78, *Jaarverslag Mauritshuis over 2014*, p. 14 en *Jaarverslag Mauritshuis over 2015*, p. 15.

In 2017 vonden geen mutaties plaats.

In beheer overgedragen**(per 31 december: 1 object, zijnde 1 schilderij)**

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort/Rijswijk.

Willem Wissing, *Portret van koning-stadhouder Willem III**(1650-1702)*, inv. 231

Speciale projecten – Educatie

Kunstschool

2017 was een jaar van inhoudelijke ontwikkeling op het gebied van educatie en publieksbegeleiding. Een van de nieuwe projecten was op het gebied van *outreach* met buurthuis De Mussen in de Schilderswijk in Den Haag. Uit de samenwerking in de wijk met De Mussen en de Ireneschool ontstond het idee voor een *Kunstschool*.

Met dit projectidee werden we eind 2017 tweede bij de landelijke aanmoedigingsprijs Museumeducatieprijs 2018. “*Een kapotleuke les!*” noemde een van de leerlingen het. Daar kon de vakjury uit verschillende musea en het onderwijs zich van harte bij aansluiten. De daadwerkelijke uitvoering van het project zal in 2018 plaatsvinden.

Onvergetelijk Mauritshuis

De rondleidingen *Onvergetelijk Mauritshuis*, speciaal voor bezoekers met dementie en hun begeleiders, werden in nauwe samenwerking met Anouk Heesbeen van het Stedelijk Museum Amsterdam dit jaar opgestart. Ons toegewijde team van museumdocenten en rondleiders speelde een grote rol bij het kiezen van de thema's en het verder ontwikkelen van het programma. Dit resulteerde in hartverwarmende gesprekken, nieuwe ontmoetingen en inzichten bij zowel onze bezoekers als bij mensen uit het museum.

Digitale Scheurkalender

Een ander succesvol samenwerkingsproject was de *Digitale Scheurkalender*. Op initiatief van het Kröller-Müller Museum ontwikkelden wij een landelijk project om scholen te voorzien van een 'kunstsnaak' voor het digitale schoolbord, als een leuke, vlotte en laagdrempelige kennismaking met kunst, cultuur en erfgoed.

Match Mh

Binnen de afdeling Jongereneducatie werd in 2017 *Match Mh* ontwikkeld en gelanceerd. *Match Mh* is bedoeld als een digitale amuse voor schoolgroepen. Voorafgaand aan hun bezoek aan het Mauritshuis krijgen zij daarmee een korte voorbereiding op de populaire rondleiding *Topstukken*. Het haakt op een slimme manier in op de maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van personalisatie. Leerlingen maken een online quiz waardoor hun persoonlijke voorkeuren en verwachtingen bij de rondleider bekend zijn. Hij/zij kan daardoor beter aansluiten bij hun verwachtingen.

Jongerenactiviteiten

De familiedagen en vakantieactiviteiten voor gezinnen met kinderen (4-11 jaar) waren ook dit jaar bijzonder succesvol. Met name de *Maurits Muis* activiteiten in de kerstvakantie bereikten een groot publiek zowel binnen als buiten het museum. Er waren 22 workshops en rondleidingen en daarmee werden ca. 330 kinderen en ouders bereikt. *Maurits Muis* werd bedacht en getekend door de bekende kinderboekenschrijvers Ingrid en Dieter Schubert en is een belangrijk onderdeel van onze jongerenprogrammering. De animatiefilm over *Maurits Muis* was een belangrijk element van onze marketingcampagne en werd, met meer dan 500.000 *views* in twee weken, de meest succesvolle online animatie van het museum ooit. In het museum werden kinderen met de handpop van *Maurits Muis* door de collectie geleid en mochten zij zelf als schilder aan de slag. Zo werd actieve, receptieve en reflectieve kunsteducatie gecombineerd in een toegankelijk familieprogramma.

Andere activiteiten voor kinderen en jongeren waren de lessen voor scholen in de Haagse regio die via het *Cultuurmenu* en de *Cultuurschakel* werden aangeboden (Cultuurschakel 54 boekingen met 1.258 leerlingen, Cultuurmenu 72 boekingen met 1.738 leerlingen). Daarnaast waren er speurpuzzels bij tentoonstellingen (*Zuiderburen* en *Slow Food*) voor families en schoolgroepen en was er een jongerenquiz bij de vaste collectie beschikbaar in onze gratis digitale app. Hiermee kunnen kinderen vanaf 12 jaar samen met hun begeleiders allerlei vragen oplossen vanaf hun eigen *devices*. De Kinder-museumnacht werd in 2017 voor het eerst als zelfstandig evenement georganiseerd en was, met 1.041 bezoekers in het Mauritshuis en 322 in Galerij Prins Willem V, zeer succesvol.

Volwasseneneducatie

Het team Volwasseneneducatie werd in september met de komst van Julie Vegter ^(0,67 fte) uitgebreid. Zij biedt inhoudelijke ondersteuning bij de ontwikkeling van zowel bestaande als nieuwe activiteiten voor volwassenen, zoals onze speciale donderdagavondprogrammering *Maurits&* voor *young professionals*. Daarnaast waren er dit jaar publieksactiviteiten in de Galerij Prins Willem V, zoals een speciale avond rond het schilderij van Antonello uit het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. In 2017 is ruimte genomen om het huidig aanbod te onderzoeken en in begin 2018 zullen enkele nieuwe activiteiten worden opgezet en getest. Er wordt in het Mauritshuis, meer dan andere grotere musea in Den Haag, stevig ingezet op programmering voor volwassenen.

Overige activiteiten

In samenwerking met History@work werden er trainingen voor bedrijven gegeven. Hierbij vormt *life long learning* in een informele omgeving als het museum of de Kunstwerkplaats een belangrijk aspect van ons educatieve aanbod. Ook ging er dit jaar veel aandacht naar de randprogrammering bij de tentoonstelling *Slow Food*, de publieksbegeleiding bij de tentoonstelling *Zuiderburen*, de diverse lezingen en naar de redactie en uitgave van het magazine *Mauritshuis in Focus*, dat driemaal per jaar verschijnt. Onze aanhoudende toewijding had de publieksbegeleiding bij de wisselende opstelling van de vaste collectie in de vorm van een multimediatour, tekstborden en het doorlopend inhoudelijk *briefen* van het team van rondleiders en museumdocenten. Ook werd onze afdelingsexpertise gevraagd bij diverse digitale projecten, zoals bij de samenwerking met IBM op het gebied van artificiële intelligentie en bij het Vermeerproject dat in samenwerking met het Google Cultural Institute is opgezet.

Speciale projecten – Marketing

Het Mauritshuis heeft een vaste groep trouwe fans, maar het museum probeert ook steeds meer nieuwe publieksgroepen aan zich te binden. Daarvoor zijn in 2017 verschillende speciale projecten georganiseerd.

Het Puttertje in vogelvlucht

Voor alle fans van Fabritius' schilderij *Het Puttertje* was het feest toen het schilderij na een logeerpartij in het Schotse Edinburgh vlak voor kerst weer thuis kwam. Wij vierden het met een concert in de Gouden Zaal, een filmpje én een website die volledig gewijd is aan het kunstwerk. Via puttertje.mauritshuis.nl konden liefhebbers van het schilderij alle geheimen van het kleine vogeltje ontdekken. De feestelijke thuiskomst is mede mogelijk gemaakt door hoofdpartner NN Group.

Slow Food Festivals

Aan tafel! Rond de tentoonstelling *Slow Food* konden bezoekers tijdens vier foodfestivals kennis maken met een culinaire rijkdom die geïnspireerd werd op zeventiende eeuwse voedselstillevens. Proeverijen streelden de smaakpapillen en lezingen van culinaire experts leverden volop *food for thought*. Tijdens de tentoonstelling werden bovendien eigen groenten gekweekt in een kas op het voorplein van het museum.

Maurits&

In juni vierden wij 1 jaar *Maurits&*, een sprankelend *after-work-event* dat iedere tweede donderdagavond van de maand plaatsvindt. Hoe *Maurits&* eruit ziet, wordt iedere maand bepaald door de Donderdagavonddirecteur, een spraakmakende persoonlijkheid die een bijzondere band heeft met het Mauritshuis. In 2017 kregen onder anderen André Kuipers, Abdelkader Benali en Neelie Kroes voor één avond de sleutel van het museum. *Maurits&* is mogelijk dankzij de steun van hoofdpartner NN Group.

Evenementen en festivals

Door deelname aan evenementen en festivals hoopt het Mauritshuis ook steeds nieuwe bezoekers aan zich te binden. In 2017 nam het museum deel aan: Haagse Museumnacht, de Kindermuseumnacht, Museumweek, Festival de Betovering, Weekend van de Wetenschap, Rabo Kidsweek, Uitmarkt Amsterdam, Haags Uitfestival en Lowlands.

Verkort financieel verslag

Balans per 31 december 2017
Bedragen in duizenden euro's

Activa	per 31 december 2017	per 31 december 2016
Materiële vaste activa		
1 Inventaris	414	284
Financiële vaste activa		
1 Uitgestelde vergoeding achterstallig onderhoud	403	440
Totaal vaste activa	817	724
Vlottende activa		
1 Voorraden	32	13
2 Vorderingen	2.012	1.729
- Debiteuren	830	651
- Belastingen en sociale premies	379	194
- Overige vorderingen en overlopende activa	803	884
3 Liquide middelen	16.336	14.645
Totaal vlottende activa	18.379	16.387
Totaal activa	19.197	17.111

Balans per 31 december 2017

Bedragen in duizenden euro's

Passiva	Per 31 december 2017	Per 31 december 2016
Eigen vermogen		
1 Algemene reserve	2.738	2.710
2 Bestemmingsreserve		
- Activa doelstelling	26	26
- Activa bedrijfsvoering	480	480
3 Overige bestemmingsreserves	4.035	4.035
4 Vastgelegd vermogen		
- Bestemmingsfonds OCW	16	263
Totaal eigen vermogen	7.295	7.514
Aankoopfonds	8.577	7.011
Voorzieningen		
1 Voorziening jubilea	26	22
2 Voorziening sponsorverplichtingen	53	124
3 Voorziening groot onderhoud	271	0
Totaal voorzieningen	350	146
Schulden		
Langlopende schulden	429	66
1 Langlopende schulden	40	66
1 Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW	389	
Kortlopende schulden	2.546	2.374
1 Crediteuren	715	585
2 Belastingen en sociale premies	173	185
3 Overige schulden en overlopende passiva	1.658	1.604
Totaal schulden	2.975	2.440
Totaal passiva	19.197	17.111

Staat van baten en lasten 2017
Bedragen in duizenden euro's

	2017	2016
Baten		
Subsidie	4.107	4.703
Entreegelden	3.733	3.911
Sponsorinkomsten	744	1.159
Overige bijdragen	2.306	3.414
Opbrengst verkopen	63	73
Overige directe opbrengsten	301	303
Overige indirecte opbrengsten	297	295
Totaal baten	11.551	13.858
Lasten		
Personeelskosten		
Salariskosten	3.639	3.761
Inhuur derden	1.308	1.184
Opleidingskosten	16	33
Overige personeelskosten	173	50
Totaal personeelskosten	5.136	5.028
Afschrijvingen		
Inventaris bedrijfsvoering	105	115
Museale inventaris	7	7
Totaal afschrijvingen	112	122
Overige kosten		
Aankopen	0	6.506
Huren	1.097	1.623
Huisvestingskosten	1.484	732
Organisatiekosten	831	959
Activiteitskosten	1.390	1.743
Totaal overige kosten	4.802	11.563
Totaal lasten	10.050	16.713
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	1.501	- 2.855
Financiële baten en lasten		
Rentebaten	23	59
Baten en Lasten voorgaande jaren	- 176	0
Totaal financiële baten en lasten	- 153	59
Mutatie aankoopfonds	- 1.566	1.284
Exploitatieresultaat	- 218	- 1.512

Toelichting bij de balans van 31 december 2017

Algemeen waarderingsgrondslag

De jaarrekening is opgesteld conform de regelgeving van het Ministerie van OC&W. Voor de indeling van de exploitatie-rekening is gekozen voor een gecomprimeerde versie waarbij geen onderscheid is gemaakt naar publieke en private middelen en directe en indirecte inkomsten. Dit doet geen afbreuk aan het inzicht.

De waardering en bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Voor zover niet anders is vermeld, zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben, ongeacht of ze tot ontvangsten of uitgaven hebben geleid. Baten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Lasten en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het maken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Bedragen zijn afgerond op duizenden euro.

Algemeen

Reflectie op 2017 en het financiële resultaat

Onlangs het wegvallen van de zomertentoonstelling heeft het aantal bezoekers in 2017 het begrote aantal overtroffen en is zelfs een stijging gerealiseerd ten opzichte van 2016. Er kwamen 417.227 bezoekers naar het Mauritshuis en 29.236 naar de Galerij Prins Willem V. Begroot waren respectievelijk 410.000 en 30.000 bezoekers. Dit betekende dat de zeer ambitieuze target voor de Galerij bijna werd gehaald.

Het jaar wordt afgesloten met een negatief resultaat van € 217.900. Dit wordt veroorzaakt door het afromen van de bestemmingsfondsen in de culturele sector conform de motie Van Veen (Tweede Kamerstukken II, 2016-2017, 34 550 VIII, nr. 63). Het leidt tot een incidentele boeking van de terugbetalingsverplichting aan OCW van € 262.700. Dit bedrag is in mindering gebracht op het balansbedrag van de bestemmingsfonds OCW. Het operationeel resultaat van het boekjaar 2017 is € 44.800 positief, wat tot grote tevredenheid stemt. Temeer daar er op verschillende terreinen extra activiteiten zijn ontplooid, waarbij additionele kosten goed werden beheerst. Het begrote resultaat was nul.

Het financiële resultaat over 2017 is vooral beïnvloed door:

- lagere opbrengst uit entree, sponsorinkomsten en verkopen
- hogere bijdragen uit private middelen
- hogere personeelslasten
- lagere organisatie- en activiteitskosten
- terugbetalingsverplichting OCW
- hogere subsidie
- hogere huisvestingskosten
- overig

- De lagere opbrengst uit entree, sponsorinkomsten en verkopen bestaat voornamelijk uit minder ontvangen sponsorgelden. De Publieksinkomsten (entree) namen in 2017 af t.o.v. 2016. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de hoge nabetaaling van de Museumkaart over 2015 die in 2016 werd uitgekeerd en een lagere extra jaarvergoeding over 2016.

- De hogere personeelslasten werden veroorzaakt door personeelsinzet gerelateerd aan extra activiteiten.

Ontwikkeling in de financiële positie

De Totale Activa en Totale Passiva zijn toegenomen met € 2.085.900.

Ontwikkelingen binnen de Activa:

- De Financiële Vaste Activa zijn afgenomen met € 36.700. Dit is de vordering op het Rijksvastgoedbedrijf (hierna: RVB) voor de kosten van achterstallig onderhoud, welke tijdens de bouwperiode door het Mauritshuis zijn betaald. Gedurende 12 jaar wordt dit bedrag (€ 36.700) in mindering gebracht op de te betalen huur.
- De Liquide middelen zijn voornamelijk verhoogd door de bijdrage van de BankGiro Loterij.

Ontwikkelingen binnen de Passiva:

- De Algemene Reserve mag slechts toenemen met het bedrag dat overblijft nadat een deel (€ 15.900) van het totale positieve resultaat (€ 44.800) is toegewezen aan het Bestemmingsfonds OCW. De Algemene Reserve is hierdoor toegenomen met het resterende bedrag van € 28.900 naar € 2.738.500.

Activa

- De kosten van de werkorganisatie van het Mauritshuis bedragen in 2017 circa € 8.659.900. Mochten de baten wegvallen dan kunnen de personeelslasten bijna 9 maanden uit de Algemene Reserve van € 2.738.500 worden doorbetaald. Dit is 72% van de personeelslasten voor één jaar (€ 3.828.000).
- Door de terugbetalingsverplichting is het saldo Bestemmingsfonds OCW over de periode 2013 - 2016 gedaald tot € 0.
  - Het positieve resultaat van 2017 verhoogt het Bestemmingsfonds OCW 2017 – 2020 tot € 15.900.
  - Het saldo van het Aankoopfonds is gestegen met € 1.566.100 door de ontvangen gelden van de BankGiro Loterij.

Ontwikkelingen binnen de exploitatie

Sponsoring

- De Inkomsten uit sponsoring namen af omdat er minder sponsorgeld voor tentoonstellingen benodigd was.
- De ontvangen Overige bijdragen, privaat, zijn bestemd voor projecten die niet uit de reguliere exploitatie kunnen worden gefinancierd. Deze bijdragen komen van de Stichting Vrienden van het Mauritshuis (hierna: Vrienden), de Stichting de Johan Maurits Compagnie (hierna: JMC), de Confrérie en de Dutch Masters Foundation (hierna: DMF) en worden niet begroot. Het hoge bedrag in 2016 werd veroorzaakt door extra financiering voor de aankoop van een schilderij.

Personeelskosten

- Het extra personeel dat wordt ingezet voor activiteiten gesponsord door NN Group, de digitalisering van het archief en de extra cultureel programmeur verhogen de post Inhuur derden verder. De hiermee gepaard gaande kosten werden gedekt door respectievelijk sponsoring, een donatie van het Metamorfoze project en de Confrérie. In 2017 zijn er minder uren ingezet van personeel in dienst van het Mauritshuis omdat nieuw personeel veelal eerst via payroll wordt aangenomen. Het gemiddeld uurloon is iets gestegen vanwege o.a. de reguliere salarisstappen en de CAO verhoging van 1,5% in oktober 2017.

Huisvestings- en organisatiekosten

- De jaarlijkse schommeling van de Organisatiekosten tentoonstellingen en projecten en de Activiteitskosten tentoonstellingen is direct gerelateerd aan het wisselende tentoonstellingsaanbod.
- De stijging van de Huisvestingskosten is gerelateerd aan het in eigen beheer uitvoeren van onderhoud aan het gebouw waarvoor voorzieningen moeten worden gecreëerd in het kader van het Meerjarig Onderhoud- en Investeringsplan (hierna: MOIP) en een extra aanpassing van het huurbedrag. Dit is conform de begroting.

Resultaatbestemming

- Na goedkeuring door de Raad van Toezicht wordt het resultaat conform het voorstel resultaatbestemming 2017 door de directie toegevoegd of onttrokken aan de verschillende onderdelen van het Eigen vermogen.

Materiële vaste activa

De gebouwen het 'Mauritshuis' en de 'Galerij Prins Willem V' zijn eigendom van de Staat der Nederlanden en worden van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) gehuurd. De collectie is voor het grootste deel rijkseigendom.

Een belangrijke externe bruikleengever is de Stichting Vrienden van het Mauritshuis. Een relatief klein deel van de collectie is in beheer verkregen door duurzaam bruikleen van derden.

1. Inventaris

- Aanschaffingen boven € 1.000 worden als investeringen op de balans geactiveerd.
- In 2017 is voor € 242.900 geïnvesteerd in meubilair, beveiliging, installaties, hardware en inventaris.
- De waarde van Materiële vaste activa die wordt aangewend in het kader van de museumdoelstelling is € 28.700 op 31 december.
- De waarde van Materiële vaste activa die wordt aangewend in het kader van de bedrijfsvoering is € 385.700 op 31 december.

Financiële vaste activa

Door de vestiging van de erfpacht tussen Sociëteit De Witte en het RVB, is de vordering vanwege achterstallig onderhoud van het gebouw Plein 26 van het Mauritshuis op De Witte, overgedragen aan het RVB. De vordering op het RVB is geboekt voor een bedrag van € 403.400.

Vlottende activa

1. Voorraden

- De administratieve voorraad van het Mauritshuis wordt gevormd door museum- en parkeerkaarten.

2. Vorderingen

- Debiteuren hebben betrekking op nog te ontvangen gelden van steunstichtingen en zaalverhuur.
- Belastingen bestaan uit nog niet uitbetaalde aangiften omzetbelasting van november en december 2017.
- De overige vorderingen en overlopende activa bestaat grotendeels uit nog te ontvangen bedragen van de BankGiro Loterij van € 470.600, nog door te berekenen kosten voor de tentoonstelling *Tien topstukken on tour*, te ontvangen rente en vooruitbetaalde facturen.
- De rente over het laatste kwartaal 2017 wordt begin januari 2018 ontvangen.

3. Liquide middelen

- De saldi op balansdatum van de buitenlandse valuta-rekeningen zijn opgenomen tegen de op dat moment geldende wisselkoers.

Passiva

Eigen vermogen

Het Eigen Vermogen van het Mauritshuis is op 31 december 2017: € 7.295.700. Dit is een daling van € 217.900 t.o.v. 2016 als gevolg van de terugvordering van het bestemmingsfonds OCW 2013 -2016 door het Ministerie.

De Algemene Reserve (€ 2.738.500) is een continuïteitsreserve. Deze reserve kan volgens de richtlijnen van de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen stijgen tot 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie (o.a. de personeelskosten, huisvestingskosten, kantoorkosten en algemene kosten). De kosten van de werkorganisatie van het Mauritshuis bedragen in 2017 circa € 8.659.900. Mochten de baten wegvallen dan kan 72% van de personeelslasten voor één jaar (€ 3.828.000) uit deze reserve worden voldaan.

Het Bestemmingsfonds OCW is na verdeling van het resultaat en de terugvordering afgenomen met € 246.800 tot € 15.900.

Het resultaat is als volgt verdeeld:

Resultaat 2017

Bedragen in euro's

Resultaat	-/- 217 . 900
Onttrekking bestemmingsfonds OCW 2013-2016 vanwege terugbetalingsverplichting	<u>262 . 700</u>
Resultaat 2017 na correctie OCW	44 . 800
Dotatie bestemmingsfonds OCW	<u>-/- 15 . 900</u>
Ten laste van de Algemene Reserve	28 . 900

Voorzieningen

1. De voorziening voor jubilea betreft financiële verplichtingen aan medewerkers voor toekomstige jubilea voortkomende uit de CAO.
2. De voorziening voor sponsorverplichtingen betreft gelden die uitgegeven worden om tegenprestaties uit sponsorovereenkomsten te voldoen.
3. De voorziening groot onderhoud betreft toekomstige uitgaven voor het gebruikersdeel van het gebouw.

Schulden

Langlopende schulden:

1. Langlopende schulden

De schuld op lange termijn van € 40.000 is het totaal van uitstaande leningen aangegaan voor de aankopen van drie schilderijen. Het saldo van de leningen wordt in jaarlijkse termijnen aan het Mauritshuis geschonken.

2. Nog te besteden huisvestingssubsidie van € 389.300 betreft nog niet uitgegeven subsidiegelden voor het onderhoud van het eigenaarsdeel van het museum.

Kortlopende schulden:

3. De schulden op korte termijn zijn toegenomen met € 171.400 tot € 2.545.500. Deze bestaan grotendeels uit vooruit ontvangen bedragen voor tijdelijke tentoonstellingen, een vooruit ontvangen bedrag van het Rijksvastgoed bedrijf inzake onderhoud Galerij, nog te betalen belastingen, crediteuren en reserveringen inzake vakantiedagen / vakantiegeld.

Het balanstotaal steeg met € 2.085.900 tot € 19.196.900. Dit is vooral veroorzaakt door de getroffen onderhoudsvoorzieningen van € 660.000 en de ontvangen en niet bestede gelden van de BankGiro Loterij.

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

De OCW subsidieverlening culturele basissubsidie over de periode 2017-2020 bedraagt € 6.597.476 conform de subsidiebrief van 20 september 2016 met als kenmerk 1056910. De OCW subsidieverlening Erfgoedwet wordt jaarlijks vastgesteld en derhalve niet (meer) hier opgenomen.

In de balans is geen verplichting voor de huur van het Mauritshuis en de Galerij Prins Willem V opgenomen. De nieuwe huurovereenkomsten met het RVB zijn nog niet getekend. Voor 2017 levert dit geen financieel risico op. Het bedrag voor huurverplichtingen voor de komende vijf jaar bedraagt € 5.484.000.

4. De jaarhuur voor Galerij Prins Willem V bedraagt € 142.900.
5. De jaarhuur voor het Mauritshuis bedraagt € 953.900.

De brasserie is verhuurd aan Vermaat Leisure BV. Aan Stichting Vrienden van het Mauritshuis is een winkelruimte en kantoor verhuurd.

Bezoldiging

Op 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. De WNT regelt de normering van de topinkomens in de publieke en semipublieke sector. Op grond van de WNT moeten de inkomens van alle topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector openbaar worden gemaakt, evenals de inkomens van medewerkers met een inkomen boven de wettelijke norm. Per 1 januari 2018 zijn nieuwe maxima van de Wet normering topinkomens (WNT) van kracht door de wijziging van de *Regeling bezoldiging topfunctionarissen OCW-sectoren*. Opname van de WNT-gegevens in het jaarverslag over 2017 is wettelijk verplicht. Er zijn geen medewerkers met een inkomen boven de wettelijke norm. Directie en de leden van de Raad van Toezicht zijn geïdentificeerd als topfunctionaris.

Bedragen x € 1

2017	E. E. S. Gordenker Directeur	S. M. Uitdenbogaard Zakelijk Directeur
Aanvang en einde functievervulling 2017	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking	ja	ja
Individueel WNT-maximum 2017	181.000	181.000
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	151.950	125.469
Beloningen betaalbaar op termijn	28.794	13.214
<i>Subtotaal</i>	180.744	138.683
Totaal bezoldiging	180.744	138.683
 2016		
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	149.430	n.v.t.
Beloningen betaalbaar op termijn	28.978	n.v.t.
<i>Subtotaal</i>	178.408	n.v.t.
Totaal bezoldiging	178.408	n.v.t.

Voor 1 januari 2018 is het bezoldigingsmaximum vastgesteld op € 187.000. De leden van de Raad van Toezicht vervullen hun functie onbezoldigd.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis

De in dit jaarverslag op pagina 19 tot en met 26 opgenomen samengevatte jaarrekening, bestaande uit de samengevatte balans per 31 december 2017 en de samengevatte exploitatierekening over 2017 met bijbehorende toelichtingen, is ontleend aan de gecontroleerde jaarrekening van Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis te Den Haag over 2017. Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt bij die jaarrekening in onze controleverklaring van 27 maart 2018. Desbetreffende jaarrekening en deze samenvatting daarvan, bevatten geen weergave van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden sinds de datum van onze controleverklaring van 27 maart 2018.

De samengevatte jaarrekening bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van Handboek verantwoording Cultuursubsidies instellingen 2017-2020. Het kennisnemen van de samengevatte jaarrekening kan derhalve niet in de plaats treden van het kennisnemen van de gecontroleerde jaarrekening van de stichting.

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur van stichting is verantwoordelijk voor het opstellen van een samenvatting van de gecontroleerde jaarrekening in overeenstemming met de grondslagen zoals beschreven in de toelichting bij de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de samengevatte jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met Nederlands Recht, waaronder Standaard 810, "Ondrachten om te rapporteren betreffende samengevatte financiële overzichten".

Ons oordeel

Naar ons oordeel is de samengevatte jaarrekening in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde jaarrekening van de Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis voor het jaar geëindigd op 31 december 2017 in overeenstemming met de grondslagen zoals beschreven in de toelichting bij de jaarrekening.

Rotterdam, 30 mei 2018
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door M. van Ginkel RA

Programma 2018–2019

Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400–1700
7 september 2017 - 14 januari 2018

Antonello in de Galerij
Galerij Prins Willem V
9 november 2017 - 7 januari 2018

Jan Steen vertelt
15 februari - 13 mei 2018

Rogier van der Weyden ontsluit
14 juni - 9 september 2018

Hollandse schilderijen uit National Trust Houses (werktitel)
11 oktober 2018 - 6 januari 2019

Colofon

© Mauritshuis, Den Haag, 2018

Samenstelling
Sarah van Aggelen, Mauritshuis
Hilda Bakker, Mauritshuis

Redactie
Nathalie Dufais, Den Haag

Vertaling
Lynne Richards, Sussex

Ontwerp en opmaak
Studio Dumbar, Rotterdam

Mission statement:

*We share the best of Dutch Golden Age
painting in our house.*

Visiting address and offices:

Plein 29

2511 CS The Hague

Postal address:

P.O. Box 536

2501 CM The Hague

The Netherlands

mail@mauritshuis.nl

mauritshuis.nl

Annual Report 2017
Royal Picture Gallery
Mauritshuis
Prince William V Gallery

Operating Grant Provider

Dutch Ministry of Education, Culture and Science

Lead Partners

BankGiroLoterij

NN Group

Royal Dutch Shell

Exhibition Sponsors

Nationale-Nederlanden, part of NN Group

ABN AMRO Bank

Confrérie Pictura

ABN AMRO Bank

AEGON

Aon

BMW Group Nederland

Damen Shipyards

Deloitte

Hago, part of VebeGo

IBM

ING

NN Group

Royal Dutch Shell

Scarabee Security Group

Siemens Nederland

Unilever

Benefactors

Friends of the Mauritshuis Foundation

Johan Maurits Compagnie Foundation

American Friends of the Mauritshuis

Dutch Masters Foundation

Private Patrons

The Estate of Mr & Mrs Jacques Schoufour-Martin

Ernst Nijkerk Fund

Mr Gerard van Meurs

The G.A. den Hartog Bequest

Mr C.J. Kroese

Mr & Mrs R.G. Hollamby

Contributions from Funds

Prins Bernhard Cultuurfonds

Stichting Zabawas

Stichting dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds

And those who wish to remain anonymous

Contents

36	<i>Supervisory Board Foreword</i>
37	<i>Management Foreword</i>
39	<i>Annual Report 2017</i>
40	<i>Exhibitions</i>
41	<i>Research and Collection Management</i>
45	<i>Awards and Nominations</i>
45	<i>Human Resources</i>
46	<i>Loans</i>
49	<i>Special Projects - Education</i>
50	<i>Special Projects - Marketing</i>
51	<i>Summary Financial Report</i>
59	<i>Independent Auditors' Report</i>
60	<i>Programme for 2018-2019</i>
60	<i>Credits</i>

The English version is a translation of the Dutch text. In case of any queries, the Dutch text prevails.

Supervisory Board

Foreword

Alexander R. Wynaendts, *Chair*
 Willem L.J. Bröcker, *Treasurer*
 Lokke E.M.L. Moerel, *Secretary*
 Quinten B.L.M. Dreesmann
 Ila Kasem (from 15 September)
 Manfred S. Sellink
 Titia M. Vellenga

The Supervisory Board is delighted with a successful year for the Mauritshuis. Attendance increased, even though the museum presented two major exhibitions, as opposed to the usual three. Several special extra presentations as well as innovative marketing initiatives brought more people to the museum than last year. In 2017 the Mauritshuis received over 417,000 visitors, plus more than 29,000 to the Prince William V Gallery. The total number of visitors exceeded the museum's target for the year.

The Mauritshuis maintained its strong financial position during the period under review. The year ended with a negative financial result of € 217,900, due to an exceptional circumstance. Due to a change in government policy the Mauritshuis was required to pay back part of the Ministry of Education Culture and Science's designated fund for the period 2013-2016. If the result were adjusted for this effect (€ 262,700), the financial year 2017 ended positively, with an operational result of € 44,800.

The directors were able to take on a significant number of projects (see pages 49-50), but were vigilant to remain within budget. The Mauritshuis may be faring well financially, but this does not mean that it can rest on its laurels. It remains a challenge to attract large-scale corporate funding, particularly for exhibitions, and there is limited room for expansion in the area of private donations. The museum will have to work hard to retain its current partners, sponsors and donors.

The support of our three Partners - Shell Netherlands, NN Group and the BankGiro Lottery - are crucial for the long-term future of the museum. Shell continued to work with the Mauritshuis as its Partner in Science and NN Group bolstered new audience development. Shell and NN Group also contributed substantially to the temporary exhibitions this year. The BankGiro Lottery has become indispensable for new acquisitions, and the Mauritshuis spearheaded an initiative to underscore its importance: a special travelling exhibition called *Top Ten on Tour*, which Queen Máxima opened at the Mauritshuis. (See pp. 37-38)

Several other organisations and individuals have continued to provide essential support for the Mauritshuis this year. The business club, the Confrérie Pictura, as well as the friends organisations - the Johan Maurits Compagnie Foundation, the Friends of the Mauritshuis, the American Friends of the Mauritshuis and the Dutch Masters Foundation - continue to provide invaluable funding. The Friends of the Mauritshuis made a push to attract new donors. Several significant bequests also helped the museum to achieve its goals. The Board is grateful for all the corporate and private contributors, and encourages them to continue their support.

The Board met four times during the reporting year, on 28 March, 13 June, 15 September and 8 December. The most frequently discussed topics were the financial situation of the museum going forward, the museum's acquisition and exhibition policies, and how the museum will participate in the conversation around broad social issues and debates, such as the role of Johan Maurits of Nassau-Siegen in the colonial history of the Netherlands. The Board also discussed its own membership and evaluated the directors' performance this year.

Several important changes to the Board took place this year and will continue in 2018. Ila Kasem, Managing Partner at Van de Bunt Advisers joined in September, and will strengthen the Board in the area of strategy and diversity. Quinten Dreesmann concluded with regret that the combination of his membership of the Board with his other activities did not allow him sufficient time to serve on the Board, and decided to step down after the completion of his first term. He provided invaluable advice and guidance during his time on the Board, for which we are very grateful. Willem Bröcker, whose term as Treasurer has expired on 17 March 2018, but kindly stayed on long enough to oversee this financial report. We are extremely grateful for the time he has spent to help oversee the financial well-being of the museum, especially during the busy period of the building project. Willem Bröcker will be replaced by Rob Lelieveld, member of the Executive Board of EY Netherlands. An experienced accountant, Lelieveld will play an important role in maintaining our strong financial position. Finally, Alex Wynaendts, Chairman since 31 December 2014, has left the Board at the end of March 2018. During his chairmanship the Mauritshuis completed its successful renovation and expansion, acquired important paintings, and offered an innovative exhibition programme, all of which forms an excellent basis for the future. We are extremely grateful for his long service to the museum and his extraordinary contribution as Chairman. We are delighted that Lokke Moerel, currently Secretary, has taken over as Chairman as of 1 April 2018. The remaining and new members of the Board wish to thank those who are taking leave for their commitment and expertise, which were essential for the success of the museum during the past years.

The Board also wishes to express its deep gratitude to everyone who worked with and for the Mauritshuis in 2017. We were very pleased to see that Sander Uitdenbogaard, who started as Director of Finance & Operations of the Mauritshuis at the beginning of this year, made a flying start and has already made a positive impact on the organisation. As always the museum's staff and many volunteers work tirelessly to maintain the high standards in everything the Mauritshuis does, and continue to surprise us and the visitors with innovative and original projects. We look forward to more positive developments in the coming year.

Management

Foreword

Emilie Gordenker, *Director*
Sander M. Uitdenbogaard, *Director of Finance & Operations*

This year the Mauritshuis continued to develop, not only as a destination to see one of the best collections of Dutch Golden Age paintings in an unparalleled setting, but as a museum that extends a warm welcome to existing and new audiences, and as a scholarly resource and an innovator. In 2017 we presented two large exhibitions in the Royal Dutch Shell Wing, as opposed to the usual three. In spite of this, attendance increased and we exceeded our target. This success was partly due to several special extra presentations as well as inventive marketing initiatives and public programming.

The exhibition programme kicked off this year with a truly original show entitled *Slow Food: Still Lives of the Golden Age*. The Mauritshuis coined the phrase 'meal still life' - a subset of the genre that shows prepared food laid out on a table without figures in the composition - and set out to show its development in Holland and Flanders from 1600 until about 1640. The meal still life originated around 1600 with painters in Antwerp such as Clara Peeters and Osias Beert. Haarlem-based painters such as Floris van Dijck and Nicolaes Gillis followed them shortly thereafter. Still lifes showing richly set tables piled high with tempting morsels and precious objects became increasingly popular in the first decades of the seventeenth century. The exhibition in the Mauritshuis featured 22 paintings from the early years of this genre, the period 1600-1640. The cornerstone of the exhibition was a masterpiece acquired by the museum in 2012, *Still Life with Cheeses, Almonds and Pretzels* by Clara Peeters. We are also grateful for major loans from important private and public collections, such as Washington's National Gallery of Art, Rijksmuseum Amsterdam, Oxford's Ashmolean Museum, and included all the works by Peeters from the Museo Nacional del Prado in Madrid. The catalogue included scholarly essays, which put the concept of the meal still life on the map. During the exhibition, the Mauritshuis organised a series of small-scale food festivals and a range of other activities focused on food and drink, which helped draw a new audience. The exhibition was made possible thanks to the support of the Friends of the Mauritshuis Foundation, NN Group, Dutch Masters Foundation, Turing Foundation and BankGiro Loterij. The catalogue benefited from generous donations from the Stichting dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds and the Prince Bernhard Cultuurfonds.

Flemish painting, and particularly that from the Royal Museum of Fine Arts in Antwerp, played a starring role at the Mauritshuis in the autumn. Antwerp's Royal Museum of Fine Arts is closed for renovations, which afforded the Mauritshuis a unique opportunity to organise three presentations featuring works of art from this museum's renowned collection. The trio began with *Steen & Jordaens: As the Old Sing... a presentation of two portrayals of the proverb 'As the old sing, so pipe the young'*. Jan Steen's large picture from the collection of the Mauritshuis was paired with a painting by Jacob Jordaens, on loan from the Royal Museum of Fine Arts Antwerp. It was an extraordinary opportunity to compare these two humorous paintings and to show how two different artists tackled the same subject, each in their own way.

The second Flemish project this autumn was a substantial exhibition in the Royal Dutch Shell Wing: *Neighbours: Portraits from Flanders 1400-1700*. The art of portrait painting flourished in Flanders during the period from 1400 to 1700. During these three centuries, noblemen and wealthy citizens had themselves immortalised by the best Flemish artists of their time. At the Mauritshuis we were able to show the development of Flemish portraiture through a selection of the best Flemish portraits from the Royal Museum of Fine Arts of Antwerp, including major works by Rogier van der Weyden, Hans Memling, Pieter Pourbus, Peter Paul Rubens and Anthony van Dyck, complemented by several from the Mauritshuis collection and a portrait of Jacob Jordaens from the Rijksmuseum. Remarkably, almost all the sitters in the show could be identified, so the exhibition not only highlighted the remarkable artists, but also told the sitters' stories. The striking portrait of Abraham Grapheus by the Antwerp-based portrait painter Cornelis de Vos was restored specially for this exhibition. The exhibition design was especially successful, and we also produced a Dutch-language catalogue for the show.

The last in the series of Flemish projects was shown as one of the masterpieces-series in the Gallery Prince William V and also came from the Royal Museum of Fine Arts Antwerp: *Antonello at the Gallery*. This year featured *Calvary* by the fifteenth-century Italian painter Antonello da Messina (1430-1479). This Sicilian Renaissance artist is remarkable in many ways, not least because he was inspired by his Flemish contemporaries. All three presentations - *Steen & Jordaens*, *Neighbours* and *Antonello* - were only possible due to the generosity of our colleagues in Antwerp, for which we are extremely grateful. *Steen & Jordaens* and *Neighbours* were sponsored by the Friends of the Mauritshuis Foundation, the BankGiro Lottery and a donation from the estate of the late G.A. den Hartog. *Antonello in the Gallery* benefited from the support of the Johan Maurits Compagnie Foundation.

This autumn also saw a 'pop-up' exhibition of ten masterpieces. The presentation *Top Ten on Tour: Masterpieces acquired for the Netherlands thanks to the BankGiro Lottery* was an extraordinary collaboration between the Kröller-Müller Museum, the Van Gogh Museum, the Rijksmuseum Amsterdam and the Mauritshuis. The presentation featured ten works by renowned artists such as Rembrandt, Appel, Steen, Monet and Picasso. All of these artworks are major acquisitions from the period 1999-2016 and were purchased thanks to the support from the participants of the BankGiro Lottery and other individuals and foundations. *Top Ten on Tour* was to be seen in six different museums in the Netherlands, for three weeks at each venue. We are extremely grateful to Queen Máxima, who opened the show at the Mauritshuis on 4 October. It moved on to the Fries Museum in Leeuwarden, TwentseWelle at the Rijksmuseum Twente in Enschede; and continued in 2018 in the Van Abbemuseum in Eindhoven, the Kröller-Müller Museum in Otterlo and at the Bonnefantenmuseum in Maastricht. The show was intended to share these major acquisitions with the entire country, to elucidate their importance - not only for the home institution but for the national collection - and to underscore the importance of the BankGiro Lottery as the cultural lottery of the Netherlands.

It is thanks to the generous support from the BankGiro Lottery participants, as well as foundations such as the Rembrandt Association, the VSBfonds, Friends Associations, and public support given through the Mondriaan Fund that museums in the Netherlands can continue to acquire major artworks for the country.

We increased our digital presence significantly in 2017. Early in the year the Mauritshuis launched a special microsite: *The Goldfinch, A Bird's Eye View*. The website, which focusses entirely on *The Goldfinch* by Carel Fabritius, allows users to explore many stories about this renowned painting, about the bird it depicts and about the artist, through sound, animation and relevant visuals. This story-telling website, made possible by our partner NN Group, won two Lovie Awards and attracted 61.915 views. A long-running project to create a digital reconstruction of the original appearance of the 'Golden Room' was completed this year. The results of multi-disciplinary research into 18th-century interiors and new discoveries made during our building project, we now offer a 'before and after' view of the space that shows images of the room's original appearance and explains how it has been altered over time. The stunning results, which were made possible by the Johan Maurits Compagnie Foundation, can be consulted on our website as well as on an iPad in the room itself. We are now in the last phases of a project to provide high quality reproductions of the entire collection - front, back and framed - free for download online, which is made possible thanks to the BankGiro Lottery. We also embarked on an ambitious plan to digitise the museum's archive (1816-1952), which is supported by *Metamorfoze* - the national programme for the conservation of paper heritage. When this project is complete, historians will have ready access to the materials that record the history of the Mauritshuis from its inception.

Efforts to reach a broad audience continued this year, with programmes such as *Unforgettable Mauritshuis*, tours of the collection for people suffering from dementia and their caretakers, and *Maurits&*, an after-work event that takes place once a month during which a well-known personality takes charge of the museum as the 'Thursday Evening Director'. *Maurits&*, which is made possible by our partner NN Group, continued strongly, with some remarkable new 'Thursday Evening Directors', such as astronaut André Kuipers, Princess Laurentien, Tracy Chevalier and others. The Mauritshuis is very proud to have taken second place in the annual Museum Education Prize (*Aanmoedigings Prijs Museumeducatie 2018*) for the second phase of our outreach project with the community centre De Mussen, located in the *Schilderswijk* neighbourhood in The Hague, which brings children and their families to the Mauritshuis to learn more about painting and Dutch heritage. We plan to expand this project into more community centres in 2018. This is made possible by a very generous donation from Ernst Nijkerk.

Our Development Team was hard at work with existing and future sponsors and donors. We are delighted that the Partnership with NN Group won a bronze award at the SponsorRing. We also organised various activities for our various friends organisations. The Friends of the Mauritshuis celebrated their 30th anniversary this year. We took the opportunity to organise a special evening for our volunteers

to thank them. Thanks to the British Ambassador, Sir Geoffrey Adams, we held a successful drinks party at the Residence to attract new donors to the Friends of the Mauritshuis. The Johan Maurits Compagnie Foundation took a wonderful trip to Copenhagen in the spring. The Dutch Masters Foundation had a spectacular annual event in Banqueting House, where we were honoured with the presence of Princess Beatrix and Princess Mabel. And we kicked off a fundraising campaign to support the newly-launched American Friends of the Mauritshuis-Fulbright Fellowship. We are making great strides progress with our various Friends organisations and are truly grateful to everyone who supports the museum.

While all of these activities took place, we certainly did not neglect the safety and security of the collection and the maintenance of the building. We are particularly proud of our security team, who won an award for the Best Teaching Institution (*Beste Leerbedrijf*) 2017 of South Holland. That is quite an achievement, given that 50,000 institutions were nominated in the province. We also started a process to increase our sustainability, with a goal to achieve a *BREEAM In-Use Very Good*-certificate by next year. Over the summer, we were also able to make essential adjustments to the exhibition space. Our conservation studio continued its stellar work. Notable this year was the completion of a tricky conservation project on Adriaen Thomasz Key's *Portrait of William I (1533-1584), Prince of Orange*, which we now believe to be the first of a several variations, and is back on display in the galleries.

This year saw some important staff changes. Sander Uitdenbogaard started as Director of Finance & Operations in January. He fits seamlessly into the Mauritshuis, and has already proved an invaluable addition to the team. We also took leave of Epco Runia, our Head of Education, with mixed feelings. We are very proud that he has been appointed the Head of Collections at the Rembrandthuis, but also miss his spirit and originality. He is replaced by Femke Hameetman, an experienced educator who began the job with great energy and verve in November this year.

As the year drew to a close, we launched a charming film to draw attention to our children's and family programmes centred around Maurits Mouse. By year-end more than 400,000 people had viewed the video on Facebook alone, and the museum was teeming with families over the holidays. Creative and original initiatives of this kind are the Mauritshuis at its best. We want to thank all of our colleagues, volunteers, members of our supervisory board and everyone else who works in and for the museum for a wonderful year, and we look forward to 2018.

Annual Report 2017

Exhibitions

At Home in Holland: Vermeer and his Contemporaries from the British Royal Collection
29 September 2016 - 5 February 2017

Slow Food: Still Lifes of the Golden Age
9 March 2017 - 25 June 2017

Steen & Jordaens: As the Old Sing...
11 July 2017 - 14 January 2018

Neighbours: Portraits from Flanders 1400-1700
7 September 2017 - 14 January 2018

Top Ten On Tour: Acquired for the Netherlands thanks to the BankGiro Loterij
4 October 2017 - 29 October 2017

Antonello in the Gallery
8 November 2017 - 7 January 2018

Research and Collection Management

Exhibitions Research

During the year under review the department conducted research for the exhibitions *Slow Food: Still Lives of the Golden Age* and *Neighbours: Portraits from Flanders 1400-1700*. Preparations were also underway for three exhibitions scheduled for 2018: *Jan Steen's Histories*, *Rogier van der Weyden Unveiled* and *Dutch Paintings from National Trust Houses* (working title).

Other Research and Projects

In 2017 the groundwork was laid for *The Girl in the Spotlight*, a project intended to conduct in-depth scientific examination of Vermeer's *Girl with a Pearl Earring* using the latest research techniques. This project was scheduled to take place during two weeks in 2018, in the museum's Golden Room and in full view of the visiting public. The joint pilot project with IBM, aimed to access knowledge about Rembrandt's *Anatomy Lesson of Dr Nicolaes Tulp* with the help of artificial intelligence, was completed. A second phase is currently under consideration. The Haags Preventie Netwerk (Hague Prevention Network, HPN) aims to prevent or limit the consequences of flooding caused by extremely heavy precipitation. This project, financed by the Mondriaan Fund and conducted in collaboration with other cultural institutions in The Hague, was also completed successfully in 2017.

Collection Management System and Image Bank Project

Data entry into the Adlib Collection Management System continued in the year under review. The Image Bank Project, which involves making high resolution photographs of the entire collection (taken by Margareta Svensson) accessible on the museum's website, was completed successfully this year (see the *Mauritshuis Annual Report 2015*, p. 9). High resolution images of all the paintings in the collection of the Mauritshuis were also made available on the Europeana platform.

Frits Duparc Prize

The fourth Frits Duparc Prize was presented to art historian Charlotte Wytéma (University of Groningen) on Thursday 30 March. Wytéma won for her master's thesis *'Tis nogtans maar een schaduw bij het licht': The Wijts Triptych Reconsidered*, about a triptych that was purchased by the Groeninge Museum in Bruges in 2007. The Duparc Prize is a biennial cash award of € 2,500 given to a student at a Dutch university for the best master's thesis on art in the Low Countries between 1400 and 1800. The prize, which is intended to encourage young art historians, was given to Frits Duparc by the Mauritshuis staff when he stepped down as the Director of the Mauritshuis in 2008.

New Picture Frames

The museum was able to acquire three new frames during the year under review, thanks to the support of several generous donors. New frames were placed around the following paintings:

- Rembrandt, *Simon's Song of Praise*, inv. 145
This seventeenth-century frame was made possible by the Johan Maurits Compagnie Foundation.
- Peter Paul Rubens, *Portrait of Michael Ophovius*, inv. 252
Sponsored by Mr & Mrs R.G. Hollamby.
- Michel Sittow, *Portrait of a Man*, inv. 832
Sponsored by a benefactor who wishes to remain anonymous.

Conservation & Restoration Workshop

Conservation scientist Annelies van Loon, appointed in collaboration with the Rijksmuseum and the Netherlands Institute for Conservation, Art and Science (NICAS), continued her work for the Mauritshuis in 2017. This was made possible by a contribution from the estate of Mr & Mrs Schoufour. Josh Summer (Winterthur/University of Delaware) completed his American Friends of the Mauritshuis conservation internship. His successor is Ellen Nigro (Winterthur/University of Delaware). In the year under review she began the restoration of a still life painting by Cornelis de Heem (inv. 50). The Fulbright Center and the University of Amsterdam collaborated for the first time on this internship, which is financed by the American Friends of the Mauritshuis. This collaboration will continue in coming years. The Johan Maurits Compagnie Foundation made it possible to purchase a new camera (Zeiss Axiocam 512 colour) for the research microscope in the conservation studio. The microscope's illuminator, reflectors and filters were also replaced and a new lamp housing with an LED power supply was installed. A new oil immersion lens (N PLAN 50x/0.90 objective) was acquired.

Partners in Science

Research into the work of Jan Steen, done in collaboration with Partners in Science Royal Dutch Shell, continued in the year under review (see *Mauritshuis Annual Report 2013*, pp. 45-46). Conservators Sabrina Meloni and Marya Albrecht and conservation scientist Annelies van Loon consulted technical documentation relating to the paintings of Jan Steen in the collection of The National Gallery in London. This was supported by ARCHLAB (one of the Transnational Access Programmes of Iperion CH). Together with Shell, conservators also conducted technical research on *The Mocking of Samson* by Jan Steen from the collection of the Royal Museum of Fine Arts Antwerp.

Advisory Role

As in previous years the curators and conservators in the Collection Department offered advice and assistance to other cultural institutions. Ariane van Suchtelen, for example, was a member of an advisory committee for the Oude Kerk in Amsterdam and another for the restoration of the group portraits of governors by Frans Hals in the Frans Hals Museum. Quentin Buvelot became a member of the advisory board of the Rembrandt Society. Contributions were also made to publications by national and international organisations, such as catalogues to accompany the exhibitions *Emanuel de Witte: Master of Light* and *Michel Sittow: Estonian Painter at the Courts of Renaissance Europe*.

Archive

The project *Digitisation, Transfer and Online Availability of the Historical Archive 1816-1994*, which is being carried out under the supervision of external project manager Wietske Donkersloot, took shape in 2017, and will start in 2018. This project will digitise the museum's archives from the period 1816-1952, and is made possible with a grant from Metamorfoze, the Dutch national programme for the preservation of paper heritage, initiated by the Ministry of Education, Culture and Science (OCW). After the digitisation is complete – which is scheduled for 2019 – the entire physical archive up to and including 1994 will be transferred to the National Archives of the Netherlands.

Library

Mark Borch donated an early-nineteenth-century printed catalogue of the Mauritshuis with handwritten annotations to the museum's library.

Online Collection Catalogue

Milou Goverde is leading a pilot project to develop an online version of its collection catalogues. In this phase, the museum will use a number of paintings to develop a satisfactory format for presenting more information about its collection online. In the long term, the Mauritshuis intends to present the entire collection - with additional information, image material, documentation and narratives - on its website in order to reach a broad audience, from academic researchers to the public at large. The pilot is made possible by Johan Maurits Compagnie Foundation. This project is scheduled for completion in 2019.

Google Cultural Institute

In 2017 the Mauritshuis joined forces with the Google Cultural Institute (GCI), which aims to digitise cultural heritage and make it accessible throughout the world. The entire collection of the Mauritshuis will be available in high resolution on the Google Arts & Culture platform. Another project, to present Johannes Vermeer's entire oeuvre online, has also initiated. The presentation will show Vermeer's paintings in high resolution digital images along with extensive information that offers extra information and context.

Collaboration with the Royal Museum of Fine Arts Antwerp

The Mauritshuis has close ties with the Royal Museum of Fine Arts Antwerp (KMSKA). The KMSKA is closed due to a major renovation, which provided an opportunity to show highlights from its collection in the Mauritshuis. Two paintings of the same proverb - *The Old Folks Sing, the Young Folks Chirp* by Jacob Jordaens from the KMSKA and Jan Steen's *As the Old Sing, So Pipe the Young* from the Mauritshuis - were displayed together. A selection of the finest Flemish portraits from the museum in Antwerp were in the exhibition *Neighbours*. Finally a painting by the fifteenth-century Italian artist Antonello da Messina was shown in the Prince William V Gallery.

Conservations and Treatments

Pieter Claesz, *Vanitas Still Life*, inv. 943 (completed in 2017)
 Pieter Claesz, *Still Life with Lighted Candle*, inv. 947 (completed in 2017)
 Cornelis de Heem, *Fruit Still Life*, inv. 50
 Adriaen Thomasz Key, *Portrait of William I (1533-1584), Prince of Orange*, inv. 225 (completed in 2017)
 Master of the Brandon Portrait (attributed to), *Portrait of a Man with a Samson Medal*, inv. 752
 Jan van Goyen (circle of), *Landscape with Bridge, known as 'The Small Bridge'*, inv. 566 (completed in 2017)
 Adriaen van Ostade, *Peasants at an Inn*, inv. 128
 Adriaen van Ostade, *The Fiddler*, inv. 129
 Jan Anthonisz van Ravesteyn (and studio), *Portrait of an Officer*, inv. 142 (completed in 2017)
 Michel Sittow, *Portrait of a Man*, inv. 832 (completed in 2017)
 Jan Steen, *The Mocking of Samson*, KMSKA inv. 339 (completed in 2017)
 Claude-Joseph Vernet, *An Italian Harbour in Stormy Weather*, inv. 292 (completed in 2017)
 Claude-Joseph Vernet, *The Waterfalls at Tivoli, with the Villa of Maecenas*, inv. 293 (completed in 2017)

Lectures at the Mauritshuis (selection)

During the year under review management and staff gave many lectures, interviews and guided tours during receptions and exhibitions. Several special activities also took place, some of them in collaboration with other organisations. Selected highlights are listed below.

Slow Food Experts Meeting

12 June 2017

A special expert meeting took place in conjunction with the exhibition *Slow Food: Still Lives of the Golden Age*, which offered a forum for specialists to discuss Dutch and Flemish meal still lifes. In addition to the lectures listed below, the programme included a contribution from C. Muusers and a plenary discussion facilitated by Q. Buvelot.

- Q. Buvelot, 'Clara Peeters en verschillende versies van maaltijdstilleven's'
- A. Vandivere, 'Materiaal-technische aspecten van maaltijdstilleven's'
- C. Rulkens, 'Objecten op maaltijdstilleven's'

Summer Course Dutch Art in an International Perspective

17 August 2017

In 2017 the RKD (Netherlands Institute for Art History) and the Rijksmuseum organised a summer course about Dutch Art from an international perspective, which included a day-long visit to the Mauritshuis. In addition to the contributions listed below, the programme included a lecture by M. van Groesen about the role of Johan Maurits in Dutch Brazil and a visit to the collection and the conservation studio.

- Q. Buvelot, 'Frans Post and Albert Eckhout: Dutch artists in Brazil'
- A. Vandivere, 'Beneath the Surface of Genre Paintings'
- S. Meloni, 'Jan Steen under the Microscope: How Technical Analysis can give more Insight in the Chronology of Jan Steen's Oeuvre'
- C. Pottasch 'The Painting Technique of a Fine Painter: Frans van Mieris the Elder'

Collection Management Seminar & Events

16 November 2017

A seminar was held at the Mauritshuis, organised together with the PML (Museum Locations Platform) and the Collections Section of the Netherlands Museums Association, at which curators and event managers discussed the most responsible way to organise events in museum spaces. The seminar was attended by representatives from over 30 museums, historic houses and other cultural institutions.

Lectures Given outside the Mauritshuis by Staff

E. Buijsen

- 'On Public Demand: Staging Temporary Exhibitions of Artworks from Storage', CODART Congress, National Museum, Warsaw, 22 May
- 'Vlaamse portretten van zakenlieden en kunstmecenasen', Nocturne Toerisme Vlaanderen, Mauritshuis, 5 October
- 'Wat heeft het HPN project Wateroverlast opgeleverd?', *Samen boven water* meeting, Museum Meermanno, The Hague, 21 November

G. J. Borgstein

- 'Onvergetelijk Mauritshuis', Alzheimercafé, Voorschoten, 20 September

K. Brakenhoff

- 'De kunst van Citymarketing', Netwerk Citymarketing, Delft, 27 November
- 'Storytelling?', Content Marketing Course, NIMA (Netherlands Institute for Marketing), Utrecht, 7 December
- 'College cultuurmarketing', lecture, University of Antwerp, Antwerp, 12 December

Q. Buvelot

- 'Mauritshuis, het gebouw', Central Library, The Hague, 9 February
- 'Slow Food: Hollandse stillevenen uit de Gouden Eeuw', short lecture during reception of the Caius Cirkel and the Utrecht Rembrandt Cirkel, Mauritshuis, 23 March
- 'Slow Food: Hollandse stillevenen uit de Gouden Eeuw', lecture during special reception of the Friends of the RKD, Mauritshuis, 30 March
- 'Seventeenth-Century Dutch Genre Paintings in the Mauritshuis', National Gallery of Ireland and Irish Embassy event, Mauritshuis, 1 June
- 'The Seductive Art of a Leiden Painter: Frans van Mieris', National Gallery of Ireland, Dublin, 6 July
- 'Vermeer and the Masters of Genre Painting Study Day', Center for the Advanced Study of the Visual Arts, National Gallery of Art, Washington, 16-17 November

E. Gordenker

- 'Acquisitions for the Mauritshuis', Society for Cultural Cooperation, Nieuwspoor Press Centre, The Hague, 3 April
- 'International Art Stars: Vermeer and Rembrandt', Summer Course Dutch Art in an International Perspective, Rijksmuseum, Amsterdam, 18 August
- 'What Makes Dutch Painting Special? Some Thoughts on the Popularity of Dutch Art in International Perspective', Long Museum, Shanghai, 23 September
- 'Goede buurschap', Honorary Speaker, annual meeting of the Friends of the Royal Museum of Fine Arts Antwerp, 17 October

B. Koopmans

- 'Succesvol samenwerken met bedrijven', *Live Kennis Event Fondsenwervingwebinars.nl*, Amersfoort, 15 September

A. van Loon

- 'A New Pigment in Rembrandt's Palette', RCE Picture Meeting, Amersfoort, 27 January

- 'Verkleuring van smalt bij Rembrandt', *Sectiedag Atelierpraktijken en geschiedenis van de kunstproductie*, Dutch Postgraduate School for Art History, Ateliergebouw Rijksmuseum, Amsterdam, 10 March
- 'The Use of Smalt in Rembrandt's *Homer* 1663: New Research combining MA-XRF, Micro-analysis, Paint Reconstructions and OCT', *Technart 2017, Non-destructive and Microanalytical Techniques in Art and Cultural Heritage*, Bilbao, 5 May
- 'MA-XRF Scanning in the Museum: Practical and Safety Issues', *IAEA Technical Meeting on Developing Strategies for Safe Analysis of Paintings and Paint Materials*, Van Gogh Museum, Amsterdam, 29 June

S. Meloni

- 'Het geheim van de meester', Junior Delft University of Technology, 13 January
- 'Inzoomen van verfoppervlak naar elementen analyse. Innovatie in het onderzoek naar oude meesters', Thursday Evening Dialogues, *Perspectief op Innovatie, Van de Gouden Eeuw naar de Groene Eeuw*, Mauritshuis, 6 July

C. Pottasch

- 'The Lamentation by Rogier van der Weyden in the context of technical research and connoisseurship', *International Symposium Max J. Friedländer*, 8 July 2017, Rijksmuseum, Amsterdam (with K. Derks)

C. Rulkens

- 'Insecten op zeventiende-eeuwse bloemstillevenen', TOON's Kunstkring, Tiel, 22 February
- 'Een nieuwe lijst voor de Bewening van Rogier van der Weyden', *Picture Frame Platform in the Netherlands*, Rijksmuseum, Amsterdam, 7 April
- 'Slow Food: Dutch and Flemish Meal Still Lifes', *Food Glorious Food*, Conference for the European Society for 19th Century Art, MAS Antwerp, 9 June

A. van Suchtelen

- 'Michiel van Musschers portretten van Johannes Hudde en Nicolaes Witsen', symposium *Johannes Hudde: Veelzijdig wetenschapper en regent*, Royal Library, The Hague, 1 June
- 'Jan Steen's History Paintings', afternoon workshop *History and Humour: An Introduction to Jan Steen*, The Barber Institute of Fine Arts, Birmingham, 8 November

Mauritshuis Publications

- *Slow Food: Hollandse en Vlaamse maaltijdstillevenen 1600-1640*, The Hague-Zwolle 2017 (English edition: *Slow Food: Dutch and Flemish Meal Still Lifes, 1600-1640*) by Q. Buvelot with contributions from Y. Bleyerveld, M. Goverde, Z. Kwak, A. Lenders, F.G. Meijer, C. Rulkens, edited by Y. Bleyerveld
- *Zuiderburen: Portretten uit Vlaanderen 1400-1700*, The Hague-Zwolle 2017 by E. Buijsen, K. van der Stighelen, C. Wytema with contributions from Q. Buvelot, E. Gordenker, L. van der Vinde, edited by M. Lankester
- *Mauritshuis in focus* 30 (2017), nos. 1-3, edited by G.J. Borgstein *et al.* (bilingual edition)
- *Mauritshuis: Koninklijk Kabinet van Schilderijen*, The Hague 2017 (also editions in German, English, French and Japanese).

Bezoekersgids (visitors guide) by Q. Buvelot, A. Lenders, E. Runia, A. van Suchtelen and L. van der Vinde, final editing by N. Dufais

- *Royal Picture Gallery Mauritshuis: Prince William V Gallery: Annual Report 2016*, The Hague 2017, edited by M. Lankester

Other Publications by Staff

Excluding publications in *Mauritshuis in focus* 30 (2017), nos. 1-3

Q. Buvelot

- 'Rembrandt in the Mauritshuis: Work in Progress', *Journal of Historians of Netherlandish Art* 9 (2017), no. 1, pp. 1-11 (*Special Issue for Walter Liedtke*)
- 14 catalogue texts about Frans and Willem van Mieris in Arthur K. Wheelock Jr (ed.), *The Leiden Collection Catalogue*, New York 2017, published in January on www.theleidencollection.com
- 'Aphrodisiaques / The Food of Love', 'Manoeuvres / Under the Influence', in A. Waiboer et al., *Vermeer et les maîtres de la peinture de genre / Vermeer and the Masters of Genre Painting: Inspiration and Rivalry*, Paris (Musée du Louvre), Dublin (National Gallery of Ireland), Washington (National Gallery of Art) 2017-2018, pp. 280-289, 290-297 (French edition, cat. nos. 36-42), pp. 164-69, 170-173 (English edition, cat. nos. 9.1-4, 10.1-3)
- 'A workaholic of the Golden Age: The first monograph on the versatile artist Adriaen van de Velde', *The Art Newspaper* 27 (October 2017), no. 294, p. 24
- 'Jan Davidsz de Heem: Still Life with Books and a Globe', 'Gerrit van Honthorst: Old Woman Examining a Coin by a Lantern (Sight or Avarice)', in C. Ricasoli, *The Living Dead: Ecclesiastes Through Art*, Washington (Museum of the Bible) 2017-2018, pp. 94-97, no. II.2, pp. 118-121, no. II.7

M. Goverde

- 'Finding an identity: Govert Flinck's *Portrait of a Boy* (1640) in the Barber Institute of Fine Arts, Birmingham', in S. Dickey (ed.), *Ferdinand Bol and Govert Flinck: New Research*, Zwolle 2017, pp. 132-139 (with R. Wenley)

A. van Loon

- 'Artificial orpiment, a new pigment in Rembrandt's palette', *Heritage Science* 126 (2017) 5:26, pp. 1-13. (with P. Noble, A. Krekeler, G. Van Der Snickt, K. Janssens, Y. Abe, I. Nakai and J. Dik)
- 'Jan Davidsz. de Heem (1606-1684): a technical examination of fruit and flower still lifes combining MA-XRF scanning, cross-section analysis and technical historical sources', *Heritage Science* 126 (2017) 5:38, pp. 1-13 (with N. De Keyser, G. Van Der Snickt, S. Legrand, A. Wallert and K. Janssens)
- 'Goya's Portraits in the National Gallery: their technique, materials and development', *National Gallery Technical Bulletin*, 37 (2017), pp. 78-104 (with M. Spring, R. Billinge, L. Treves, N. von Aderkas, C. Higgitt and J. Dik)
- 'Large area imaging of forensic evidence with MA-XRF', *Nature Scientific Reports* (2017) 7:15056, pp. 1-11 (with K. Langstraat, A. Knijnenberg, G. Edelman, L. van de Merwe, J. Dik and A. van Asten)

A. van Suchtelen

- 3 comprehensive catalogue texts about 10 paintings by Gerard ter Borch, Paulus Lesire and Caspar Netscher in Arthur K. Wheelock Jr. (ed.), *The Leiden Collection Catalogue*, New York 2017, published in January on www.theleidencollection.com
- 'Steen & Jordaens. Zo de ouden zongen...?', *Collect* 22 (2017), no. 5, pp. 148-151
- 'De Beurs en de markt in Amsterdam' in *Emanuel de Witte 1616/17-1691/92: Meester van het licht*, Alkmaar (Stedelijk Museum) 2017, pp. 71-85

A. Vandivere

- 'Gilded Goddess: The technical examination of an anonymous Italian gilt leather painting at the Mauritshuis,' *ICOM-CC 18th Triennial Conference Preprints, Copenhagen, 4-8 September 2017*, ed. J. Bridgland, art. O602. Paris: International Council of Museums (with J. Ribits)
- *Studying the European Visual Arts 1800-1850: Paintings, Sculpture, Interiors and Art on Paper*, Conference at CATS, National Museum of Denmark, 15-16/06/2016, London 2017 (with J. Townsend)
- 'Surface effects in paintings by Jan van Eyck,' *Van Eyck Studies*, Papers presented at the eighteenth symposium for the study of underdrawing and technology in painting, 19-21 September 2017, Brussels 2017, pp. 416-433

Awards and Nominations

Awards

- ADCN Bronze Lamp, for the corporate identity (in cooperation with Studio Dumbar), presented by Advertising Design & Creativity.
- ADCN Bronze Lamp, for the outdoor campaign *The Girl with a Pearl Earring* (in cooperation with Publicis and bureau Koen), presented by Advertising Design & Creativity.
- Silver Lovie Award (jury award), for Best Design Aesthetic for de website *The Goldfinch a birds-eye view* (in cooperation with Energize and This Page Amsterdam), presented by The Lovie Awards.
- People's Lovie Award (public award), for Best Design Aesthetic for the website *The Goldfinch a birds-eye view* (in cooperation with Energize and This Page Amsterdam), presented by The Lovie Awards.
- Runner up Incentive Prize 2018, for the project *Kunstschool Mh*, presented by the Museum Education Task Force.
- Bronze SponsorRing in art & culture category, for the partnership with NN Group, presented by the Stichting SponsorRingen in cooperation with BBP Media.
- Best Leerbedrijf 2017 in South Holland, for the Mauritshuis Security Department, presented by Cooperation Organisation for Vocational Education, Training and the Labour Market (SBB).

Nominations

- The Hague Award, in the leisure category, for 'Het bezoek van Hare Koninklijke Hoogheid de Hertogin van Cambridge aan het Mauritshuis op 11 oktober 2016', presented by The Hague & Partners.

Human Resources

Service Anniversaries

10 years: Geert-Jan Borgstein, Mohsen Tavafi

Sickness Absence

In 2017 sickness absence dropped to 2.13%.

Education and Training

The Facilities Management Department organised first aid courses as well as the annual emergency response team exercise. Staff in other departments attended conferences, seminars and courses in relevant professional areas.

Staff Council

Status as at 31 December 2017:
 Sandra Verdel *Chair/Secretary*
 Faye Cliné *Member*
 Claudia Lin *Member*
 Hedwig Wösten *Member*
 Sarah van Aggelen *Member*

Employees

(FTE = full time equivalent),
 status as at 31 December 2017

Management

Gordenker, Emilie *Director*
 Uitdenbogaard, Sander *Director of Finance & Operations*

Collection

Buijsen, Edwin *Head of Collection*
 Albrecht, Marya *Conservator* (0.67 fte)
 Bruins, Frederique *Registrar* (0.44 fte)
 Buvelot, Quentin *Senior Curator*
 Cliné, Faye *Registrar*
 Goverde, Milou *Project Assistant* (0.89 fte)
 D'Hont, Lieve *Conservator* (0.67 fte)
 Hoorn, Boy van den *Exhibition Technical Coordinator*
 Klop, Kay *Exhibition Technical Assistant* (0.67 fte)
 Meloni, Sabrina *Conservator*
 Mulder, Liesbeth *Project Assistant* (0.67 fte)
 Pottasch, Carol *Senior Conservator* (0.89 fte)
 Rulkens, Charlotte *Junior Curator* (0.89 fte)
 Sibbing, Bibian *Conservation Technician/Framing Technician* (0.89 fte)
 Suchtelen, Ariane van *Curator* (0.89 fte)
 Vandivere, Abbie *Conservator* (0.89 fte)
 Vinde, Lea van der *Curator*
 Weger, Sophie de *Registrar Top Ten on Tour Exhibition* (0.44 fte)

Education

Hameetman, Femke *Head of Education* (0.89 fte)
 Borgstein, Geert-Jan *Adult Education Assistant* (0.89 fte)
 Gilsing, Janneke *Youth Education Assistant* (0.89 fte)

Marketing

Brakenhoff, Koen *Head of Marketing*
 Aggelen, Sarah van *Service Desk Coordinator* (0.89 fte)
 Dollekens, Moniek *Online Communication Assistant* (0.89 fte)
 Eendenburg, Iris van *Receptions Assistant*
 Eldijk, Tim van *Online Marketeer* (0.89 fte)
 Hoekstra, Ivo *Multimedia Producer*

Hollen-de Korte, Simone *Sales Coordinator* (0.89 fte)
 Klop, Kimberly *Marketing Communication Assistant* (0.89 fte)
 Raterink, Denise *Sales Coordinator* (0.67 fte)
 Schraven-de Wit, Jacqueline *Planning Assistant*
 Schreurs, Elske *Media and Publicity Assistant*
 Verdel, Sandra *Online Communication Assistant* (0.89 fte)

Development

Koopmans, Boudewijn *Head of Development*
 Duschka-Holties, Catharina *Development Assistant* (0.78 fte)

Finance

Martinez, Giovanna *Head of Finance*
 Kozacova-Knap Fedorkova, Liana *Finance Assistant* (0.89 fte)
 Kruit-Verbiest, Marianne van der *Finance Assistant*

Facilities Management

Plas, Marty *Head of Facilities Management*
 Keizer, Alex *Breakdown - Installation Technician*
 Straalen, Hans van *Facilities Assistant*
 Safety and Security Coordinator
 Safety and Security Operations Manager
 Senior Security Staff (6)
 Security Staff (11)

Project Management

Wösten, Hedwig *Project Manager*

Human Resources

Ligtenberg-Meerdink, Anneloes *Human Resources Advisor*
 (0.56 fte)

Administration

Bakker, Hilda *Director's Personal Assistant*
 Koevoet, Wendy *Secretarial Assistant*
 Stoffers-Gombault, Eveline *Director of Finance & Operations' Personal Assistant*

Shop

Heuvel, Hanna van den *Retail Manager*
 Hoogendoorn, Rick *Logistics Assistant* (0.78 fte)
 Reinecke, Mirko *Purchasing and Administration Assistant*
 Uitbeijerse, Tanja *Retail Coordinator*

Loans

Short-Term Loans Received

(as at 31 December 2017: 69 works)

Twenty-two paintings were on loan for the exhibition *At Home in Holland: Vermeer and his Contemporaries from the British Royal Collection* by the Royal Collection Trust, London; see *Masters of the Everyday*, London-Brussels 2015.

Eighteen paintings were on loan for the exhibition *Slow Food: Still Lifes of the Golden Age*, see *Slow Food: Dutch and Flemish Meal Still Lifes 1600-1640*, The Hague-Zwolle 2017.

One painting was on loan for the exhibition *Steen & Jordaens: As the Old Sing...*, see *Mauritshuis in focus* 30 (2017), no. 2.

Twenty paintings were on loan for the exhibition *Neighbours: Portraits from Flanders 1400-1700*, of which 19 came from the Royal Museum of Fine Arts Antwerp and one from the Rijksmuseum Amsterdam, see *Neighbours: Portraits from Flanders 1400-1700*, The Hague-Zwolle 2017.

Seven objects were on loan for the exhibition *Top Ten On Tour: Acquired for the Netherlands thanks to the BankGiro Loterij*.

One painting was on loan for the exhibition *Antonello in the Gallery*, see *Mauritshuis in focus* 30 (2017), no. 3.

Outgoing Short-Term Loans to Exhibitions in the Netherlands and Abroad

(as at 31 December 2017: 70 loans being 58 paintings)

Eindelijk! De Lairesse

Enschede, Rijksmuseum Twenthe
 10 September 2016 - 22 January 2017
 Gerard de Lairesse, *Achilles Discovered among the Daughters of Lycomedes*, inv. 82

Rembrandt intime

Paris, Musée Jacquemart-André
 16 September 2016 - 23 January 2017
 Rembrandt, *Simeon's Song of Praise*, inv. 145
 Rembrandt, *The Laughing Man*, inv. 598

Painting Beauty: Caesar van Everdingen (1616/1617-1678)

Alkmaar, Stedelijk Museum Alkmaar
 24 September 2016 - 22 January 2017
 Helsinki, Sinebrychoff Art Museum
 16 February 2017 - 14 May 2017
 Caesar van Everdingen, *Diogenes Looking for an Honest Man (Portrait Historié of the Steyn Family)*, inv. 39
 Caesar van Everdingen, *Trompe l'oeil with a Bust of Venus*, inv. 1088

Behind the Curtain: Concealment and Revelation since the Renaissance. From Titian to Christo

Düsseldorf, Museum Kunstpalast
 1 October 2016 - 22 January 2017
 Lucas Cranach the Elder, *Virgin and Child*, inv. 917

Frans Post: Animals in Brazil

Amsterdam, Rijksmuseum
 7 October 2016 - 8 January 2017
 Frans Post, *View of Itamaracá Island in Brazil*, inv. 915

Hercules Segers

Amsterdam, Rijksmuseum

7 October 2016 - 8 January 2017

The Mysterious Landscapes of Hercules Segers

New York, The Metropolitan Museum of Art

13 February 2017 - 21 May 2017

Hercules Segers, *River Valley*, inv. 1033**Adriaen van de Velde: Dutch Master of Landscape**

London, Dulwich Picture Gallery

12 October 2016 - 15 January 2017

Adriaen van de Velde, *Beach View*, inv. 198**Wereld vol veren**

Leiden, Museum Volkenkunde

14 October 2016 - 5 March 2017

Adriaen Hanneman, *Posthumous Portrait of Mary I Stuart**(1631- 1660) with a Servant*, inv. 429**The Art of Clara Peeters**

Madrid, Museo Nacional del Prado

25 October 2016 - 19 February 2017

Clara Peeters, *Still Life with Cheeses, Almonds and Pretzels*, inv. 1203**Faces from the Dutch Golden Age: Portraits by****Jan van Ravesteyn**

The Hague, Historical Museum of The Hague

26 November 2016 - 9 April 2017

Jan van Ravesteyn, *Portrait of Catharina Belgica (1578-1648)*,

inv. 119

Jan van Ravesteyn, *Portrait of Ernestine Yolande (1594-1663)*,

Princess of Ligne, inv. 120

Jan van Ravesteyn, *Portrait of an Officer, possibly Gaspard de**Coligny (1584-1646)*, inv. 139Jan van Ravesteyn, *Portrait of an Officer, possibly Adolf van**Meetkerken (d. 1625)*, inv. 144Jan van Ravesteyn, *Portrait of an Officer*, inv. 415Jan van Ravesteyn, *Portrait of Jan III (1583-1638), Count of**Nassau-Siegen*, inv. 418Jan van Ravesteyn, *Portrait of Nicolaas Schmelzing (1561-**1629)*, inv. 419Jan van Ravesteyn, *Portrait of Daniel de Hertaing (d. 1626)*,

inv. 420

Jan van Ravesteyn, *Portrait of an Officer, presumably**Anthonis van Utenhoven (d. 1625)*, inv. 423Jan van Ravesteyn, *Portrait of Walraven IV van Brederode**(1596/97-1620) (previously identified as Johan Wolfert van**Brederode)*, inv. 438**Linking Pieces**

The Hague, Museum Bredius

3 December 2016 - 5 March 2017

Pieter Pietersz, *Portrait of a Man*, inv. 914Pieter Pietersz, *Portrait of a Woman*, inv. 1109**Maria**

Utrecht, Museum Catharijneconvent

10 February 2017 - 14 May 2017

Peter Paul Rubens, *'Modello' for the Assumption of the Virgin*,

inv. 926

Koninklijk Paradijs: Aert Schouman en de verbeelding van de natuur

Dordrecht, Dordrechts Museum

19 February 2017 - 17 September 2017

Tethart Philip Christian Haag, *Orang-utan from the Zoo of Stadholder Willem V, Picking an Apple*, inv. 813Claude-Joseph Vernet, *An Italian Harbour in Stormy Weather*, inv. 292Claude-Joseph Vernet, *The Waterfalls at Tivoli, with the Villa of Maecenas*, inv. 293Arie de Vois, *Self-Portrait as a Hunter*, inv. 204**Vermeer and the Masters of Dutch Genre Painting: Inspiration and Rivalry**

Paris, Musée du Louvre

22 February 2017 - 22 May 2017

Dublin, National Gallery of Ireland

17 June 2017 - 17 September 2017

Washington, National Gallery of Art

22 October 2017 - 21 January 2018

Gerard ter Borch, *Woman Writing a Letter*, inv. 797Frans van Mieris the Elder, *The Oyster Meal*, inv. 819

(only Paris and Dublin)

Frans van Mieris the Elder, *Brothel Scene*, inv. 860 (only Washington)Eglon van der Neer, *Interior with a Woman Washing her**Hands*, inv. 862**Aert van der Neer**

Gorinchem, Gorcums Museum

24 February 2017 - 24 August 2017

Aert van der Neer, *Winter Landscape with Houses*, inv. 787**In 2013 van Tefaf naar . . .**

Maastricht, Tefaf, Rembrandt Society stand

9 March 2017 - 19 March 2017

Paul Bril, *Mountainous Landscape with Saint Jerome*, inv. 1204**Roofkunst: Voor, tijdens en na WO II**

Deventer, Bergkerk

12 May 2017 - 27 August 2017

Jan Hackaert, *Deer Hunt in a Forest*, inv. 1039Cornelis de Man, *Interior of the Laurenskerk in Rotterdam*, inv. 856Pieter Pietersz, *Portrait of a Man*, inv. 914Pieter Pietersz, *Portrait of a Woman*, inv. 1109**Medusa's Menagerie: Otto Marseus van Schrieck and the Scholars**

Schwerin, Staatliches Museum

7 July 2017 -15 October 2017

Otto Marseus van Schrieck en de ontdekking van**'de Bybel der Natuure'**

Enschede, Rijksmuseum Twenthe

5 November 2017 - 11 March 2018

Otto Marseus van Schrieck, *Plants and Insects*, inv. 532**African Servants at The Hague Court**

The Hague, Historical Museum of The Hague

21 September 2017 - 28 January 2018

Jan Mijtens, *Portrait of Maria of Orange (1642-1688), with**Hendrik van Zuijlestein (d. 1673) and a Servant*, inv. 114

Emanuel de Witte: Master of Light

Alkmaar, Stedelijk Museum Alkmaar

22 September 2017 - 21 January 2018

Emanuel de Witte, *Interior of an Imaginary Catholic Church*,

inv. 473

A Global Table

Haarlem, Frans Hals Museum

23 September 2017 - 7 January 2018

Balthasar van der Ast, *Fruit Still Life with Shells and Tulip*, inv. 1066Abraham Mignon, *Flowers in a Metal Vase*, inv. 111Maria van Oosterwyck, *Flowers in an Ornamental Vase*, inv. 468Jan van de Velde, *Still Life with Pass Glass*, inv. 533**The Birth of the Art Market: Rembrandt, Ruisdael and Van Goyen and the Artists of the Dutch Golden Age**

Hamburg, Bucerius Kunst Forum

23 September 2017 - 7 January 2018

Willem Duyster, *Officer, Standing*, inv. 408**Top Ten On Tour: Acquired for the Netherlands thanks to the BankGiro Loterij**

Mauritshuis, The Hague

4 October 2017 - 29 October 2017

Leeuwarden, Fries Museum

4 November 2017 - 26 November 2017

Enschede, Rijksmuseum Twenthe

2 December 2017 - 31 December 2017

Rembrandt, *Portrait of an Elderly Man*, inv. 1118Jacob van Ruisdael, *View of Bentheim Castle*, inv. 1151Roelant Savery, *Vase of Flowers in a Stone Niche*, inv. 1213**Dutch Masters from the Hermitage**

Amsterdam, Hermitage

7 October 2017 - 27 May 2018

Thomas de Keyser, *Portrait of Loef Vredericx (1590-1668)**as an Ensign*, inv. 806**Ferdinand Bol and Govert Flinck: Rembrandt's Master Pupils**

Amsterdam, Amsterdam Museum

13 October 2017 - 18 February 2018

Govert Flinck, *Girl by a High Chair*, inv. 676

Amsterdam, Rembrandt House Museum

13 October 2017 - 18 February 2018

Govert Flinck, *Portrait of a Man, Aged Forty-Four*, inv. 866**Frénk van der Linden: Onder Hollandse helden**

Zwolle, Museum de Fundatie

14 October 2017 - 7 January 2018

Andy Warhol, *Portrait of Queen Beatrix*, inv. 1080**Pride and Persecution: Jan Steen's Old Testament Scenes**

Birmingham, The Barber Institute of Fine Arts

27 October 2017 - 21 January 2018

Jan Steen, *Moses and Pharaoh's Crown*, inv. 1167**The Art of Laughter: Humour in the Golden Age**

Haarlem, Frans Hals Museum

11 November 2017 - 18 March 2018

Frans van Mieris the Elder, *Man and Woman with Two Dogs, known as 'Teasing the Pet'*, inv. 108Pieter Quast, *The Card Players*, inv. 658Godefridus Schalcken, *A Useless Moral Lesson*, inv. 160Godefridus Schalcken, *The Doctor's Examination*, inv. 161**Long-Term Loans Received****(per 31 December 2017: 69 works, of which 54 are paintings and 15 are other objects)**› See *Mauritshuis Annual Report 2013*, pp. 69-71, *Mauritshuis Annual Report**2014*, p. 14 and *Mauritshuis Annual Report 2015*, p. 15

There was one change in 2017:

David Bailly, *Self-portrait with Allegorical Still Life*,

Returned to Museum De Lakenhal, Leiden.

Long-Term Loans Made in the Netherlands**(per 31 December 2017: 154 works, being 128 paintings, 5 drawings, 16 sculptures and 5 other objects)**› See *Mauritshuis Annual Report 2013*, pp. 71-77, *Mauritshuis Annual Report**2014*, p. 14, *Mauritshuis Annual Report 2015*, p. 15, *Mauritshuis Annual Report**2016*, p. 19.

There were the following changes in 2017:

24 paintings by Anthonisz. van Ravesteyn (inv. 139, 140, 141, 142, 143,

144, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 438, 439, 455, 456, 457)

and 1 painting by Fransise de Goltz (inv. 427)

On long-term loan to the National Military Museum and they will be exhibited there

from the beginning of 2018.

1 painting by Frans Post (inv. 706)

On long-term loan to the Jewish Historical Museum.

Long-Term Loans Made outside the Netherlands**(per 31 December 2017: 6 objects, being 4 paintings and 2 pastels)**› See *Mauritshuis Annual Report 2013*, pp. 77-78, *Mauritshuis Annual Report**2014*, p. 14 and *Mauritshuis Annual Report 2015*, p. 15

There were no changes in 2017.

Transfer of Custody**(per 31 December: 1 painting)**

Netherlands Cultural Heritage Agency, Amersfoort/Rijswijk

Willem Wissing, *Portrait of King- Stadholder William III (1650-1702)*, inv. 231

Special projects – Education

Art School

The year 2017 saw real development in the field of education and visitor interpretation. One of the new activities was an outreach project with community centre De Mussen in the Schilderswijk neighbourhood of The Hague.

The collaboration with De Mussen and the Irene School in the neighbourhood led to the decision to establish a *Kunstschool* (art school). This project was distinguished at the end of the year, when it became runner-up for the Museum Education Task Force's national Incentive Prize 2018. One of the pupils described it as '*a cool lesson*'. The panel of judges, made up of museum and education professionals, agreed wholeheartedly. The project will be implemented in 2018.

Unforgettable Mauritshuis

Unforgettable Mauritshuis tours, organised specially for visitors with dementia and their carers, started this year in close collaboration with Anouk Heesbeen of the Stedelijk Museum Amsterdam. The dedicated team of museum instructors and guides played a significant role in the selection of the themes and the further development of the programme. This resulted in heart-warming conversations, new encounters and new insights for visitors as well as museum staff.

Digital Tear-Away Calendar

The *Digital Tear-Away Calendar* was another successful collaborative project this year. The Kröller-Müller Museum initiated the project, which was subsequently developed nation-wide to provide schools with an 'art snack' for interactive whiteboards. It is an attractive, easy and accessible way to get to know art, culture and heritage.

Match Mh

In 2017 *Match Mh* was developed and launched by the children's education staff. *Match Mh* is intended as a digital appetiser for school groups. Before visiting the Mauritshuis they are given a brief introduction and then take the popular *Topstukken (Masterpieces)* guided tour. It is an ingenious way to respond to developments in personalisation in society. Pupils take an online quiz that lets the guide know what their personal preferences and expectations might be. They can then dovetail the tour according to these expectations.

Activities for Young People

Family days and holiday activities for families with children (between 4 and 11 years old) were extremely successful again this year. The *Maurits Muis* (Maurits Mouse) activities during the Christmas holidays were very popular both in and outside of the museum. There were 22 workshops and guided tours, which reached approximately 330 children and parents. *Maurits Muis* was conceived and drawn by the renowned children's book authors Ingrid and Dieter Schubert, and is an important part of our programme for young people. The animated film about *Maurits Muis* was a significant element in our marketing campaign and was the museum's most successful online animation ever, with over 500,000 views in two weeks. Once in the museum, children were guided through the collection with *Maurits Muis* glove puppets, and were even given the chance to try their hand at being a painter. This combined active, receptive and reflective art education in an accessible family programme.

Other activities for young people included lessons at schools in The Hague and environs offered through the *Cultuurmenu* and the *Cultuurschakel*. There were 54 bookings involving 1,258 pupils through the *Cultuurschakel* and 72 bookings involving 1,738 pupils through the *Cultuurmenu*. The department also offered scavenger hunts for families and school groups based on exhibitions (*Neighbours* and *Slow Food*). A quiz for young people on the permanent collection, made available in the free digital app, enables children aged 12 and older, as well as adults who accompany them, to answer a variety of questions on their own devices. Children's Museum Night was organised as an independent event for the first time in 2017. It was a great success, attracting 1,041 visitors to the Mauritshuis and 322 to the Prince William V Gallery.

Adult Education

The adult education team was strengthened with the arrival of Julie Vegter (0.67 FTE) in September. She is in charge of developing both existing and new activities for adults, such as our special Thursday evening programme *Maurits&* for young professionals. This year the department also offered activities in the Prince William V Gallery, such as a special evening devoted to the painting by Antonello from the Royal Museum of Fine Arts Antwerp (KMSKA). The current programme is being reviewed with an eye to offering and testing new activities in 2018. The Mauritshuis now provides more activities for adults than other major museums in The Hague.

Other Activities

The department also undertook various other activities. Training courses for businesses were conducted in cooperation with History@work. Lifelong learning in informal surroundings, such as in the museum or its Art Workshop, are an important part of the educational programme. As in previous years, the department worked hard to provide public programmes associated with the *Slow Food* exhibition, interpretation for the *Neighbours* exhibition, various lectures, as well as editing and producing the magazine *Mauritshuis in Focus*, which appears three times a year. Interpretation for visitors required ongoing attention, due to changes in the presentation of the permanent collection, which has an impact on the multimedia tour, text panels and team briefings for guides and museum instructors. The department also worked together with colleagues on various digital projects, such as artificial intelligence with IBM as well as Vermeer with the Google Cultural Institute.

Special Projects – Marketing

The Mauritshuis has a permanent group of loyal fans, but the museum is also always trying to attract new visitors. A number of different special projects were organised in 2017 to that end.

The Goldfinch Flies Home

When *The Goldfinch* by Carel Fabritius returned home just before Christmas, after it had been out on loan in Edinburgh, Scotland, it was time for fans to celebrate. The occasion was marked with a concert in the Golden Room, a brief film and a website devoted entirely to the work. The website puttertje.mauritshuis.nl offers loads of information to anyone interested in the painting. The homecoming celebration was made possible in part by lead partner NN Group.

Slow Food Festivals

Dinner's ready! In parallel with the exhibition *Slow Food* visitors were offered four food festivals with a culinary variety inspired by seventeenth-century food still lifes. Tasting rooms, and lectures by culinary experts provided plenty of food for thought. During the exhibition the museum grew its own vegetables in a greenhouse on the museum's forecourt.

Maurits&

June saw the first anniversary of *Maurits&*, a sparkling after-work event that takes place on the second Thursday of every month. *Maurits&* differs every month, depending on the Thursday Evening Director, a high-profile personality who has a special bond with the Mauritshuis. In 2017 André Kuipers, Abdelkader Benali and Neelie Kroes were among those who received the key to the museum as Thursday Evening Director for one evening. *Maurits&* is made possible with the support of lead partner NN Group.

Events and Festivals

The Mauritshuis aims to attract new visitors on an ongoing basis by participating in events and festivals. In 2017 the museum took part in Hague Museum Night, Children's Museum Night, Museum Week, Festival de Betovering (The Enchantment), Weekend van de Wetenschap (Science Weekend), Rabo Kidsweek, Amsterdam Uitmarkt Cultural Fair, Hague UIT Festival (cultural event) and Lowlands.

Summary Financial Report

In the event of discrepancies between the Dutch and English version of the summary financial report, the Dutch version shall prevail.

Balance sheet as at 31 December 2017

Amounts in thousands of euros

Assets	31 December 2017	31 December 2016
Tangible fixed assets		
1 Inventory	414	284
Financial fixed assets		
1 Deferred payments overdue maintenance	403	440
Total fixed assets	817	724
Current assets		
1 Inventories	32	13
2 Receivables	2,012	1,729
- Accounts receivable	830	651
- Tax and social security contributions	379	194
- Other receivables and accrued assets	803	884
3 Cash and cash equivalents	16,336	14,645
Total Current Assets	18,379	16,387
Total Assets	19,197	17,111

Balance sheet as at 31 December 2017

Amounts in thousands of euros

Liabilities	31 December 2017	31 December 2016
Equity – Capital and reserves		
1 General reserve	2,738	2,710
2 Appropriated reserve		
- For museum objectives	26	26
- For operations	480	480
3 Other special reserves	4,035	4,035
4 Appropriated funds		
- Appropriated Ministry of Education, Culture and Science (OCW) fund	16	263
Total capital and reserves	7,295	7,514
Acquisition funds	8,577	7,011
Provisions		
1 Provisions for service anniversaries	26	22
2 Provisions for sponsor obligations	53	124
3 Provisions for major maintenance	271	0
Total provisions	350	146
Debts		
Long-term debts	429	66
1 Long-term debts	40	66
2 OCW housing grant investments	389	
Current debts	2,546	2,374
1 Accounts payable	715	585
2 Tax and social security contributions	173	185
3 Other debts, accrued liabilities and deferred income	1,658	1,604
Total debts	2,975	2,440
Total liabilities	19,197	17,111

Statement of profit or loss 2017
Amounts in thousands of euros

	2017	2016
Revenues		
OCW grant	4,107	4,703
Admission tickets	3,733	3,911
Sponsoring	744	1,159
Other contributions	2,306	3,414
Sales proceeds	63	73
Other direct proceeds	301	303
Other indirect proceeds	297	295
Total revenues	11,551	13,858
Expenses		
Employee expenses		
Salaries	3,639	3,761
Temporary staff	1,308	1,184
Training expenses	16	33
Other employee expenses	173	50
Total employee expenses	5,136	5,028
Depreciation		
Inventory operations	105	115
Inventory museum	7	7
Total depreciation	112	122
Miscellaneous expenses		
Acquisitions	0	6,506
Rents	1,097	1,623
Housing	1,484	732
Organisation	831	959
Expenses for activities	1,390	1,743
Total other costs	4,802	11,563
Total expenses	10,050	16,713
Balance from regular operations	1,501	-2,855
Financial income and expenses		
Interest income	23	59
Income and expenses in previous years	-176	0
Total financial income and expenses	-153	59
Change in acquisition funds	-1,566	1,284
Operating result	-218	-1,512

Explanatory Notes to the Balance Sheet of 31 December 2017

General accounting principles

The annual report has been drafted conform regulations of the Ministry of OC&W. For the layout of the statement for Profit & Loss a compressed model was chosen which does not discriminate between public and private contributions and between direct and indirect revenues. This does not reduce the understanding of the financial situation.

The valuation and determination of the result are based on historical costs. Insofar as not stated otherwise, assets and liabilities are included at nominal value. Income and expenditure are allocated to the year they relate to, regardless of whether they led to receipts or expenditure. Income is only included in so far as it was received as at the balance sheet date. Expenses and risk originating prior to the end of the year under review are taken into account if they became known prior to preparation of the financial statements.

The principles used for valuation and determination of the result have not changed since the previous year.

Amounts are rounded to the nearest thousand euros.

General

Reflections on 2017 and the financial result

Even without a summer exhibition, the number of visitors in 2017 exceeded the target and even increased compared with 2016. The Mauritshuis had 417,227 visitors and the Prince William V Gallery 29,236. The targets were 410,000 and 30,000 respectively. This meant that the very ambitious goal for the Prince William V Gallery was almost met.

The year ended with a negative result of € 217,900. This was caused by withdrawal of appropriated funds in the cultural sector in accordance with the motion of Van Veen (Parliamentary Papers II, 2016-2017, 34 550 VIII, no. 63). This resulted in an incidental payment of € 262,700 to OCW. This amount was subtracted from the OCW appropriated fund. Without this, the operational result for the 2017 financial year was positive, amounting to € 44,800. All the more positive since a substantial number of extra activities took place in a number of areas and related additional costs stayed well within budget. The forecasted result was zero.

The 2017 financial result was influenced primarily by:

- lower proceeds from admission tickets, sponsorship revenue and sales
  - increased contributions from private sources of funding
  - increased personnel costs
  - lower organisation and activity costs
  - OCW repayment obligation
  - increased grant
  - increased housing costs
  - miscellaneous
- The reduction in proceeds from 'admission tickets, sponsorship revenue and sales' is due to a reduced revenue from sponsors. Income from admission tickets in 2017 was lower than in 2016. This effect stems from a high Museum Card payment for 2015, which was paid in 2016, and a lower extra annual payment for 2016.
- The increase in employee costs was caused by the deployment of additional personnel for extra activities.

Trends in the financial position

Total assets and total liabilities increased by € 2,085,900.

Trends in the assets:

- The financial fixed assets decreased by € 36,700. This is a 12-year standing claim on the Rijksvastgoedbedrijf (Central Government Real Estate Agency, referred to below as the RVB) for costs of overdue maintenance that were paid by the Mauritshuis during the building period. This amount (€ 36,700) will be deducted from the rent to be paid over a 12-year period.
- The cash and cash equivalents increased primarily because of the contribution from the BankGiro Loterij.

Trends in the liabilities:

- The general reserve may only increase by the amount remaining after a part (€ 15,900) of the total result (€ 44,800) has been allocated to the OCW appropriated fund. The general reserve therefore increased by the amount

Assets

remaining (€ 28,900) to € 2,738,500. In 2017 operation costs were approximately € 8,659,900. Should income drop, employee expenses can be covered for nearly 9 months from the general reserve of € 2,738,500. This represents 72% of the personnel costs for one year (€ 3,828,000).

- As a result of the repayment obligation the balance of the OCW appropriated fund dropped to € 0 during the 2013 - 2016 period.
- The positive result in 2017 increases the OCW 2017 – 2020 appropriated fund to € 15,900.
- A contribution from the BankGiro Loterij increased the balance of the acquisition fund by € 1,566,100.

Trends in operations

Sponsorship

- Revenue from sponsorship dropped because fewer exhibitions were organised.
- Other, private, contributions received are intended for projects that can not be funded from the usual operations budget. These 'Other contributions' were made by the Friends of the Mauritshuis Foundation (referred to below as the Friends), the Johan Maurits Compagnie Foundation (referred to below as the JMC), the Confrérie Pictura and the Dutch Masters Foundation (referred to below as the DMF), and are not budgeted. The large amount in 2016 arose from extra financing for the purchase of a painting.

Employee expenses

- Additional personnel deployed for activities sponsored by NN Group, the digitisation of the archive and the extra cultural programmer further increased the temporary staff expenses. The expenses were covered by sponsorship, an earmarked grant from the Metamorfoze project and the Confrérie. The total amount of hours of staff employed decreased because new staff is initially employed through a payroll construction. Average hourly pay rose slightly because of, among other things, regular salary increments and the collective industry agreements increase of 1.5% in October 2017.

Housing and organisation costs

- The annual fluctuation in the organisation costs for exhibitions and projects and the activity costs for exhibitions is directly related to the fluctuating exhibition-related workload.
- The rise in housing costs is related to maintenance carried out on the building under the museum's own management for which facilities had to be created for the long-term maintenance and investment plan (referred to below as the MIOP) and an additional change in the rent. This is in accordance with the budget.

Profit appropriation:

- After approval by the Supervisory Board, in accordance with the proposed profit appropriation for 2017 the management will add or withdraw the result to or from the different parts of the museum's equity – capital and reserves.

Tangible fixed assets

The Mauritshuis and Prince William V Gallery buildings are the property of the Dutch state and are rented from the Central Government Real Estate Agency. Most of the collection is government property.

The Friends of the Mauritshuis Foundation is an important external lender of paintings. Long-term loans from third parties account for a relatively small part of the collection held by the museum.

1. Inventory

- Purchases above € 1,000 are considered to be investments and are entered on the balance sheet as assets.
- In 2017 € 242,900 was invested in furniture, security, building services, hardware and inventory.
- The value of tangible fixed assets used for the museum's objective was € 28,700 as at 31 December.
- The value of tangible fixed assets used for operations was € 385,700 on 31 December.

Financial fixed assets

Following the creation of the long-term lease between Sociëteit De Witte and the RVB, the receivable for overdue maintenance of the Plein 26 building owed to Sociëteit De Witte by the Mauritshuis was transferred to the RVB. The receivable due from the RVB has been entered as an amount of € 403,400.

Current assets

1. Inventories

- The Mauritshuis's administrative stock consists of museum admission tickets and car parking tickets.

2. Receivables

- Accounts receivable are amounts yet to be received from supporting foundations and room hire.
- Taxes consist of payments to be received for the turnover tax return for November and December 2017.
- The other receivables and accrued assets consist mostly of funds to be received from the BankGiro Loterij amounting to € 470,600, costs yet to be charged for the exhibition *Top Ten on Tour*, interest yet to be received and prepaid invoices.
- Interest for the last quarter of 2017 will be received at the beginning of January 2018.

3. Cash and cash equivalents

- The balances of the foreign currency accounts on the balance sheet date were calculated using the exchange rates on that date.

Liabilities

Equity – capital and reserves

The Mauritshuis's own funds as at 31 December 2017 amounted to € 7,295,700. This is € 217,900 less than in 2016 due to the recovery from the OCW 2013 -2016 appropriation fund by the Ministry.

The general reserve (€ 2,738,500) is a continuity reserve. According to the guidelines of the Fundraising Institutions Association, this reserve may increase to 1.5 times the normal operating costs (including personnel costs, housing costs, office costs and general costs). In 2017 the costs of the Mauritshuis's normal operating organisation were approximately € 8,659,900. Should income drop substantially, this reserve can be used to pay 72% of the personnel costs for one year (€ 3,828,000).

After distribution of the profits and the recovery, the OCW appropriated fund dropped by € 246,800 to € 15,900.

The result has been distributed as follows.

Result 2017

Amounts in euros

Result	-/- 217,900
OCW 2013 - 2016 appropriation fund withdrawal because of repayment obligation	<u>262,700</u>
2017 result after OCW correction	44,800
Transfer to OCW appropriated fund	<u>-/- 15,900</u>
Charged to the general reserve	28,900

Provisions

1. The provision for service anniversaries relates to the financial obligations to employees for future service anniversaries in accordance with the collective bargaining agreement.
2. The provision for sponsor obligations concerns sums that are spent to meet obligations arising from sponsorship agreements.
3. The provision for major maintenance relates to future expenditure for the occupier's share of the building.

Debts

Long-term debts:

1. Long-term debts

The long-term debt of € 40,000 is the total of outstanding loans taken out to purchase three paintings. The outstanding amounts are being donated to the Mauritshuis in annual instalments.

2. The housing grant of € 389,300 that has yet to be invested concerns the occupier's share of the museum.

Current debts

3. The current debts increased by € 171,400 to € 2,545,500. These consist primarily of payments received in advance for temporary exhibitions, a sum received in advance from the RVB relating to maintenance of the Prince William V Gallery, outstanding tax, accounts payable and reservations for staff holidays and holiday pay.

The balance sheet increased by € 2,085,900 to € 19,196,900. This is due primarily to the maintenance provisions of € 660,000 that have been made and the BankGiro Loterij funds that have not yet been spent.

Rights and liabilities not shown on the balance sheet

The basic OCW cultural grant for the 2017-2020 period is € 6,597,476, in accordance with the grant letter of 20 September 2016, reference 1056910. The OCW Heritage Act grant is determined annually and is therefore no longer included here.

No obligations are included in the balance sheet for the rent of the Mauritshuis and the Prince William V Gallery.

The new rental agreements with the RVB have not yet been signed. This does not represent any financial risk for 2017.

The amount of the rent obligations for the coming five years is € 5,484,000.

4. The annual rent for the Prince William V Gallery is € 142,900.
5. The annual rent for the Mauritshuis is € 953,900.

The brasserie is rented out to Vermaat Leisure BV. Retail and office space are rented out to the Friends of the Mauritshuis Foundation.

Remuneration

On 1 January 2013 legislation was introduced in the Netherlands that regulates the remuneration of public and semi-public organisations' senior staff. This legislation is known as the *Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector* (WNT). The WNT requires that the remuneration of senior staff, as well as that of any other employees whose income exceeds the legal norm, is made public. As of 1 January 2018 an amendment was made to the Top Income Tax Act (WNT), the *Regeling bezoldiging topfunctionarissen OCW-sectoren*. This amendment included the legal requirement that WNT data must be included in annual report for the year 2017. No employees were remunerated above the legal norm. Director and Members of the Supervisory Board are identified as high-ranking officials.

Amounts x € 1

2017	E. E. S. Gordenker Director	S. M. Uitdenbogaard Director of Finance & Operations
Period employed in 2017	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12
Tenure (in fte)	1,0	1,0
Former high-ranking official	no	no
Employee contract	yes	yes
Individual WNT-maximum 2017	181.000	181.000
Remuneration		
Remuneration plus taxable expenses	151.950	125.469
Deferred remuneration	28.794	13.214
<i>Subtotal</i>	180.744	138.683
Total remuneration	180.744	138.683
2016		
Remuneration		
Remuneration plus taxable expenses	149.430	n.v.t.
Deferred remuneration	28.978	n.v.t.
<i>Subtotal</i>	178.408	n.v.t.
Total remuneration	178.408	n.v.t.

As of 1 January 2018 the new norm for maximum remuneration is € 187,000. Members of the Supervisory Board receive no compensation for the fulfilment of any board positions.

Independent Auditors' Report

To: the board of directors of Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis

The accompanying summary financial statements on page 51 to 58, which comprise the summary balance sheet as at 31 December 2017, the summary statement of income and expenditure for the year then ended, and related notes, are derived from the audited financial statements of Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis for the year 2017. We expressed an unqualified audit opinion on those financial statements in our report dated 27 March 2018. Those financial statements, and the summary financial statements, do not reflect the effects of events that occurred subsequent to the date of our report on those financial statements.

The summary financial statements do not contain all the disclosures required by the "Handboek Verantwoording Cultuursubsidies Instellingen 2017-2020". Reading the summary financial statements, therefore, is not a substitute for reading the audited financial statements of Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis.

Responsibilities of the board of directors

The board of directors is responsible for the preparation of a summary of the audited financial statements in accordance with the notes on the financial statements.

Our responsibilities

Our responsibility is to express an opinion on the condensed financial statements and the related explanatory notes based on our procedures, which we conducted in accordance with Dutch Law, including the Dutch Standard 810 "Engagements to report on summary financial statements".

Our opinion

In our opinion, the summary financial statements derived from the audited financial statements of Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis for the year 2017 are consistent, in all material respects, with those financial statements, in accordance with the accounting policies as disclosed in the notes to the financial statements.

Rotterdam, 30 May 2018
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Original has been signed by M. van Ginkel RA

Programme for 2018-2019

Neighbours: Portraits from Flanders 1400-1700
7 September 2017 - 14 January 2018

Antonello in the Gallery
Prince William V Gallery
9 November 2017 - 7 January 2018

Jan Steen's Histories
15 February - 13 May 2018

Rogier van der Weyden Unveiled
14 June - 9 September 2018

Dutch Paintings from National Trust Houses (working title)
11 October 2018 - 6 January 2019

Credits

© Mauritshuis, The Hague, 2018

Compilation

Sarah van Aggelen, Mauritshuis
Hilda Bakker, Mauritshuis

Editing

Nathalie Dufais, The Hague

Translation

Lynne Richards, Sussex

Design and Layout

Studio Dumbar, Rotterdam

Mauritshuis

Koninklijk Kabinet van Schilderijen
Royal Picture Gallery

Plein 29, 2511 CS Den Haag
Plein 29, 2511 CS The Hague